

नैपालको पहिलो बौद्ध मासिक आनन्दभूमि

२०८९ आश्विन पूर्णिमा देखि: पुनिह वर्ष ४०
बु.सं. २५५६

अंक ६
ने.सं. ११३२

The Ananda Bhoomi (Year 40, Vol. 6)
A Buddhist Monthly : Sept/Oct. 2012

प्रमुख सल्लाहकारः
भिक्षु मैत्री महास्थविर (प्रमुख, आ.कु.वि.)

सल्लाहकारः भिक्षु धर्ममूर्ति (कार्यवाहक प्रमुख, आ.कु.वि.)

व्यवस्थापकः भिक्षु अस्सन्जि, आनन्द कुटी विहार, ४२७९४२०

व्यवस्थापन सहयोगीः भिक्षु सरणकर

वितरण तथा अर्थः भिक्षु पियदस्ती

वितरण सहयोगीः विवेक महर्जन

लेखा व्यवस्थापनः सुरेश महर्जन, स्वयम्भू

आवरण डिजाइन/भित्री सेटिङः विनोद महर्जन

कम्प्यूटर सञ्जाः राजकुमार छुका, ख्वप

सम्पादन सहयोगी

भिक्षु वजिरज्ञाण, बुद्धविहार भूकुटीमण्डप

सम्पादक/प्रकाशन संयोजकः

कोण्ठन्य

बुद्धविहार भूकुटीमण्डप, ४२२६७०२

वितरणार्थ सहयोगीहरुः

बुद्धजयती समारोह समिति (श्रीघ.), शाक्य वाच शप-बोधा, अ. इन्द्रावती, सुश्री वीणा कंसाकार, सुश्री शकुन्तला प्रधान, श्रीमती केशरी वजाचार्य, सुवर्णमुनि शाक्य (भैरहवा), नरेश वजाचार्य (बुटवल), विद्यादेवी शाक्य (बुटवल), याम शाक्य (केनी), सर्जु वजाचार्य, देवेन्द्र शाक्य (पाल्पा), उत्तममान बुद्धचार्य (पोखरा), कृष्णप्रसाद शाक्य (बागलुङ), विजय गुरुङ (लमजुङ)।

मुद्रणः

आईडियल प्रिन्टिङ प्रेस, ग्वार्को, ललितपुर, फोन: २९२०२३५

प्रकाशकः

आनन्दकुटी विहार

आनन्द कुटी विहार, स्वयम्भू, फोन: ४२७९४२०
का.जि.दन. ३४/०३४/०३५/मक्षेहनि.दन. ७/०६९/६२

बुद्धविहारनामृत

अत्तानं एव पठमं - पटिरुपे निवेसये ।

अथवज्ज्ञम् नुसासेय्य - न किलिस्सेय्य पण्डितो ॥

अथर्तः सर्वप्रथम आफूलाई उचित मार्गमा लगाउनु
अनि पछि मात्रै अस्त्वाई उपदेश गर्नु, यसो गनाले पण्डितलाई
कलेश हुने छैन ।

न्हापां थःत भिंगु लँपुइ न्ह्याकि, अले तिनि मेपिन्त
उपदेश कनेगु उचित जुइ, थथे याये फत कि पण्डितयाके कलेश
दइ मस्तु ।

Let one first establish oneself in what
is proper, and then instruct others. Such a wise
man will not be defiled or blamed by others.

- धर्मपद, १५८

सम्पर्क कार्यालय

आनन्द भूमि

आनन्द कुटी विहार संस्था, पो.ब.नं. ३००७, काठमाडौं ।

फोन: ४२७९४२०

E-mail : anandakutivihar@gmail.com
gkondanya@gmail.com, kondanya@soon.com
info@anandabhoomi.com

Website: anandakutivihar.com.np

www.anandabhoomi.com

वार्षिक रु. १५०/-

एकप्रति रु. २०/-

वार्षिक ग्राहक बनी सहयोग गरौं ।

आनन्दभूमि

धर्म-विजयको नाउँमा हिसा बलि त्यागौ

हनुमानढोका दरवार परिसरमा यसिं अर्थात् लिंगो गाडेर दशैंको आरम्भ भएको सूचना जारी गर्ने परम्परा अद्यावधि कायम छ । सबैलाई थाहा भएकैहो नेपालमा धर्म र संस्कृतिको नाउँमा सबैभन्दा बढी पशुपक्षी बलिदिने हिसा, काटमार कार्य हुने दशैं पर्व नै हो । हो अवश्य पनि विगतमा दशैं कसैका लागि सुखको रूपमा बिते होलान् त कसैका लागि दशजस्तै भए होलान् । त्यसैले दशैलाई मोहनी नखः भन्ने गरिएकै त्यही दशैं कसैलाई बहनी (रात) जस्तै हुँदैन भनी कसरी भन्ने ?

चाहे दशैंको रूपमा वा दशाको रूपमा विगतमा धर्म र संस्कृतिको नाउँमा बलिप्रथा-पशुवध गर्ने चलनलाई निरन्तरता दिने कार्य गर्नेले गरे । तर धर्मप्राप्तिको नाउँमा, द्यौतालाई खुशी पार्ने कामलाई कहिलेसम्म निरन्तरता दिने यो अति संवेदनशील प्रश्न हो । धर्मको नाउँमा हिसाकर्म वा बलिप्रथालाई निरन्तरता दिनु सही वा गलत यसमा विचार विमर्श गरिनुपर्छ । पुनर्विचार गर्दै अगाडि बढ्ने जमर्को हामी आफैले गर्ने पर्छ । वस्तुतः हामीले विश्वपरिवेशलाई मध्यनजर गरी, समयको परिवर्तनसँगै रचनात्मक सोचलाई समेट्ने हो भने प्रतिकूल तथा अनावश्यक संस्कृति र परम्परालाई सैनै सनै विस्तारै भएपनि एकपछि अर्को गर्दै परिमार्जित गर्दैजानु बुद्धिमत्तापूर्ण कदम हुनसक्छ । समाजलाई उल्टो दिशातिर मोड्ने धर्मसंस्कृतिको अन्त्य गरिनु र गर्ने प्रोत्साहित गर्नु समष्टिगत सुखकर शान्तिकर विषय हुनसक्छ । आज समय परिस्थिति परिवर्तन हुँदै कहाँ पुगिसकेको छ, मूल्यांकन गर्दै अगाडि बढ्नु स्वाभाविक प्रकृया हुनसक्छ ।

हामीले गम्भीर भएर विचार गर्ने हो भने वर्तमान नेपालमा अद्यावधि चलनचल्तीमा हामीले देख्दै-भोग्दै गरेका कयौं विधिव्यवहारमा वास्तविक धर्मको मर्मलाई असुहाउँदो कयौं रीतिथितिमा आबद्धता अझै हराएका छैनन् । समय परिस्थिति, समयसापेक्षित तवरले परिमार्जित परिष्कृत भएर अगाडि नबढ्ने, परम्पराको ढोङ्ग रचेर कट्टरपनालाई मात्र बढावा दिई अगाडि बढ्नु भोलि स्वयं आफैनै लागि घातकसिद्ध हुने हो या फलिफाप हुने हो ? यतातिर सम्बद्ध सबैको ध्यानाकृष्ट हुनु अपरिहार्य भइसकेको छ वा छैन ? हामी स्वयं गम्भीर हुनु अपरिहार्य छ ।

हामी मानव हौं, त्यसैले हामीलाई बाँचुञ्जेल सरोकारीता एवं आवद्धता क्षेत्रको जरूरत पर्दछ । वास्तवमा

हामीलाई धर्म, संस्कृति, परम्परा, रीतिरिवाज आदि सामाजिक रूपमा जीवन यापन गर्न अपरिहार्य पक्ष हुन् । यस किसिमका जीवन शैलीले मानिसलाई मानसिक सुखशान्ति तथा आध्यात्मिक आनन्दको अनुभूति हुनसक्छ । धर्म र संस्कृतिको बहानामा देवदेवीस्थल वा शक्तिपीठहरूमा पनि सश्रद्धापूर्वक पूजा गर्न पुग्छन् । तर मन्दिर वा देवस्थल वा शक्ति पीठमा गई दुःख, पीडा र अशान्तिबाट छुट्कारा प्राप्त हुन्छ भनी निर्दोष पशुपक्षीलाई साधन बनाई बलिदिनु विडम्बनाको विषय हो कि होइन, यो बहसको विषयभन्दा पनि आत्मसात गर्नेपर्ने विषय हो ।

बलिप्रथालाई नै धर्म मान्नेहरूलाई धर्म-विजयको नाउँमा बलिप्रथा त्यागौ भन्दा सिधै विरोध नै गरेजस्तो लाग्नु स्वाभाविक हो, तर कागले कान लग्यो भन्दैमा कहिलेसम्म कुदेको कुदेकै गर्ने ?! सोच्ने, विचार गर्ने अनि त्यसै अनुरूप व्यवहारमा लाग्ने कहिलेदेखि त ? वस्तुतः कुनैपनि धर्मगुरु, धर्मशास्त्रले कसैको हिसा गर, बध गर, बलि चढाऊ अनि धर्मप्राप्त हुन्छ भनेर यथार्थतः हामीलाई सिकाएकै हुन् त ? जीवित प्राणीको हिसाकर्यबाट रगत पिउन उद्यत द्यौता कस्तो द्यौता होलान् ? बलिप्रथाको अपेक्षा गर्ने देवदेवी कस्ता होलान् ? यसउसले बलिप्रथालाई प्रश्न दिई धर्मको अपव्याख्या गर्नेहरूले अब पुनर्विचार गर्ने बेला आएको छ । हामीलाई कसैले तिमीहरूको धर्मसंस्कृतिमा मार्नु नै धर्म हो भने के गरे पाप होला नि भनी प्रश्न गरे हामीले कुन मुखले जवाफ दिने ? नाजवाफी हुँदैनौ र हामी ?

धर्म-जीवनलाई एकावद्ध पारी लानुपर्ने सकारात्मक एवं रचनात्मक सोच राख्नेहरूलाई छल्ङ भएकै विषय हो कि अद्यावधि देवदेवीको बहानामा पेट भर्ने अनि आफू पापबाट चोखिने भूठा कथाहरूलाई कहिलेसम्म डोन्याएर अघि बढ्ने? चारैतिर धर्म-संस्कृतिको नाउँमा हिसामय बलिप्रथालाई अंगाली हिसामै रमाउँदा त्यस किसिमको हत्याहिसात्मक दृश्यले हामीलाई विक्षिप्त बनाउँछ, विक्षिप्त मानसिकताले शान्ति र आध्यात्मिक सुखको अनुभूति कसरी गर्ने ? यसउसले धर्मको नाउँमा बलिप्रथालाई निस्तेज पारिनु राज्यको दायित्व भएको छ । राज्य एवं प्रशासनले समेत बलिप्रथालाई अन्त्य गर्न रचनात्मक पहल गर्ने पर्छ । संस्कृति र धर्मको नाउँमा बलिप्रथालाई अन्त्य गरिनुपर्ने स्पष्ट कानूनी विधान लेखिनु र विधि व्यवहारमा अनिवार्य रूपमा उतार्न उद्यत गराउनु सबैका लागि सुखशान्तिको विषय हुनेछ ।

विषय-सूचि

क्र.सं.	विषय	लेखक	पृष्ठ
१.	चित्त रक्षा गर्न स्मृति सम्प्रजन्य	लोकबहादुर शाक्य	४
२.	संसारका तीन लक्षणहरू	डा. गणेश माली	७
३.	स्थविरहरूको नालीबेली	नरेन्द्रजङ्ग पिटर	९
४.	प्रतीत्यसमुत्पाद : एक परिचर्चा	पुष्परत्न शाक्य	११
५.	कागले कान लग्यो भन्दैमा पछि पछि कुदून हुन्न	कोण्डन्य	१७
६.	मिथ्यादृष्टि	भिक्षु सुमंगल	१९
७.	बुद्धको अन्तिम यात्रा विवरण-१०	दुण्डबहादुर वज्राचार्य	२१
८.	षट्विचार	राज शाक्य	२३
९.	जिगु अन्तिम इच्छा	भिक्षु अश्वघोष	२४
१०.	Religious Voracity	Prof. Suwarna Sakyā	२६
११.	बौद्ध गतिविधि		२८

३०६९ को वर्षमा कथिन उत्सव हने विहारहरु

गते	बार	विहार (काटिक १४-मसिर १३ सम्म)
१५	बुध	संघाराम विहार, ढल्को
१६	बिहि	प्रणीतीपूर्ण विहार, बलम्बु
१७	शुक्र	ध्यानकुटी विहार, बनेपा
१८	शनि	अन्तरराष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्र, शंखमूल / मणिमण्डप महाविहार, पटको ल.पु.
१९	आइत	जितवन विहार, थानकोट
२०	सोम	ज्ञानकीर्ति विहार, नयाँ बजार
२१	मंगल	शाक्यसिंह विहार, थैना
२२	बुध	शुभमंगल विहार, थानकोट
२३	बिहि	बौद्धजन विहार, सुनाकोठी
२४	शुक्र	धर्मवास विहार, खुसितु
२५	शनि	आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू
१	शुक्र	पद्मसुग्राध विहार, मजिपात
२	शनि	श्रीधर विहार, नथल
३	आइत	सुमंगल विहार, लुँखुसी
४	सोम	बौद्ध समकृत विहार, ख्वप
५	मंगल	बोधिचर्या विहार, बनेपा
६	बुध	रत्नविपश्यना विहार, सानो भन्याङ
७	बिहि	बुद्धविहार भक्तीमण्डप
८	शुक्र	गण महाविहार, गणवाहाल / दोम्बु विहार, बलम्बु
९	शनि	पर्वाराम विहार, धुलिखेल
१०	आइत	बुद्धभूमि महाविहार, टोखा
११	सोम	विश्वशान्ति विहार, नयाँ बानेश्वर
१२	मंगल	सिद्धिपुर विहार, थसि
१३	बुध	सुवर्णांच्छत्रपुर विहार, लुभू

मैत्रीपूर्ण निमन्त्रणा

आउँदो २०६९ आश्विन २० गते शनिवारका
दिन माननीय विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्री डा. केशवमान
शाक्यको प्रमुख आतिथ्यमा ऐतिहासिक आनन्दकुटी
विहारको ७३ औं विहार स्थापना दिवस, विहारका
संस्थापक दिवंगत भिक्षु धर्मालोक महास्थविरको ४५
औं पुण्यतिथि दिवसमा सहभागी हुन मैत्रीपूर्ण निमन्त्रणा
गर्दछौं।

साथै सोही दिन आनन्दकृटी विहार संस्थाको
४० औं वार्षिक साधारण सभामा सहभागी हुन
सदस्यहरूलाई आमन्त्रण गर्दछौं।

मिति : २०६९ आश्विन २०, शनिवार

समय : विहान ८ बजे

भोजन : ११ बजे

सम्पर्क : ४२७९४२०/९८४९२७७८६०

प्राथी

आनन्द कृती विहार परिवार

पनश्च : साधारण सभा दिउँसो २ बजे शुरू हनेछ ।

चित्त रक्षा गर्न र समृद्धि अन्तर्भुक्त

लोकबहादुर शाक्य

बोधिचित्त प्रणिधान गरेर कुशलमूलयुक्त चित्तलाई खिर्इन अथवा घट्न नदिएर स्मृति र सम्प्रजन्यद्वारा सुरक्षा गर्नुपर्छ । किनभने यो चित्तको रक्षा गर्नुमा नै सबै कुरा अन्तर्निहित हुन्छन् । त्यसैले यो चित्तको रक्षा गर्नु नै प्रमुख धर्म हो । यो वित रक्षारूपी ब्रतलाई छोडेर अरु किसिमको तिथि र वारसम्बन्धी ब्रतहरू पालन गर्नाले प्रयोजन हुँदैन । किनभने अरु ब्रतहरूबाट कुनैपनि फल प्राप्त हुँदैन । बोधिसत्त्वको शिक्षा नै यही चित्त परिकर्म हो । सबै सत्त्वहरूको हित सिद्ध गर्नको लागि यही चित्त नै मूल हुन्छ । धर्मसंगीति सूत्रमा मतिवित्रम बोधिसत्त्वले भन्नुभएको छ, यो धर्मलाई नै धर्म भन्छ, कहीं देश वा प्रदेशमा छैन, आफै चित्तको अधीनमा छ । त्यसैले आफै चित्तलाई नै सम्यक् रूपमा आराधना गर्नुपर्छ, सम्यक् रूपमा अधिष्ठित गर्नुपर्छ, राम्ररी यसमा विजय गर्नुपर्छ, राम्ररी नै यसको प्रारम्भ गर्नुपर्छ, राम्ररीनै यसलाई निग्रह गरिराख्नुपर्छ । किनभने जहाँ चित्त छ त्यहाँ गुण र दोष हुन्छन् । बोधिसत्त्वले दोषबाट चित्तलाई हटाएर गुणमा प्रवृत्त गराउनु पर्छ । त्यसैले भनिएको छ बोधि त चित्तकै अधीनमा हुन्छ ।

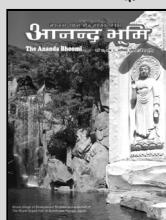

ने.सं. ११२७ कौलागा ४ (२०६४ कार्तिक १३ गते) को सन्ध्याटाइम्स दैनिक पत्रिकामा डा. नरेशमान वज्राचार्यको लेखमा महायानको नयाँ नाम वज्रयान भनेर उल्लेख गरिराखेकोलाई लिएर यस लेखको त्यहि पत्रिकामा ने.सं. ११२८ कौलागा ४ (२०६४ मंसीर १२) मा प्रकाशित लेखमा पं. दिव्यवज्र वज्राचार्यको कथनअनुसार महायानको नयाँ नाम वज्रयान होइन भन्ने तथ्य कुरो यथार्थ रूपले बुझन सक्ने भयो, महायानको नयाँ नाम वज्रयान भनेर के आधारमा लेखिएको हो स्पष्ट जवाफ दिन अनुरोध गरिएको हो ।

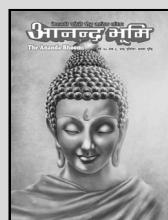
जसरी कुनै होसियारी व्यक्ति (अप्रमादी याने लापरवाही नगर्ने व्यक्ति) ले चञ्चल व्यक्तिहरूको भीडभाडमा हुँदाखेरि बडे सावधानीपूर्वक आफ्नो घाउलाई बचाइ राख्छ । त्यसैगरी दुर्जनहरूको बीचमा रहँदाखेरि पनि अप्रमादी बोधिसत्त्वले आफ्नो चित्तरूपी घाउलाई निरन्तर सुरक्षा गरिराख्छ । चित्तको रक्षा गर्न ब्रतलाई पालन गर्ने क्रममा होशियारीसाथ रहँदै जीवन विताउने र चर्या गर्ने धीर बुद्धिमान साधुले आफू दुर्जनहरूको बीचमा हुँदाखेरि अथवा युवतीहरूको बीचमा हुँदाखेरि पनि उक्त ब्रतलाई नटुटाएर रहन्छ अर्थात् चित्तलाई बोधिप्रणिधिबाट विचलित र खिन्न या प्रमादी बन्न नदिएर होसियारीपूर्वक नै रहिरहन्छ ।

चीवर, भिक्षा, पिण्डपात्र, पादसेवन, वन्दन, शरीर, जीवन, र सुखसौमनस्यका कुशल साधनहरू नाश भए पनि बोधिप्रणिधिले युक्त चित्त नाश नहोस् भनी दृढ हुनुपन्यो, चित्त रक्षा गर्न स्मृति र सम्प्रजन्यलाई सम्पूर्ण प्रयासबाट रक्षा गर्नुपर्छ । स्मृति भनेको द्वारपाल जस्तो हो । कुनैपनि अकुशल धर्मलाई चित्तभित्र प्रवेश गर्न दिदैन, आर्यरत्नचूड सूत्रमा भनिएको छ- “यया स्मृत्या सर्व कलेशानां प्रादुर्भावो न भवति, यथास्मृत्या सर्व कलेशानां प्रादुर्भावो न भवति, यथास्मृत्या सर्वमारकर्मणामवतारं न ददाति, यया स्मृत्यादौवारिक भूतया सर्वेषामकुशलानं चित्तचैतसिकानं धर्माणामवकाशं न ददाति, यथुमुच्यते

यस अङ्क

गताङ्कमा

आनन्दकूटभूमि

पढ्नौ पढ्नाओं, समयमै वार्षिक ग्राहक बन्नौ

आनन्द कुटी विहार संस्था, पो.ब.नं. ३००७, काठमाडौं, फोन: ४२७१४२०
E-mail : anandakutivihar@gmail.com, anandakutivihar@ntc.net.np
gkondanya@gmail.com, kondanya@soon.com

सम्यक्स्मृतिहिति” अर्थात् जुन स्मृतिले कुनै कलेशहरूलाई प्रादुर्भाव हुन दिँदैन, जुन स्मृतिले गर्दा मारकर्महरूलाई आइलाग्न दिँदैन, जुन स्मृतिले द्वारे जस्तो भएर कुनै अकुशल चित्त चैतसिकहरूलाई स्थान दिँदैन त्यसलाई सम्यक् स्मृति भनिन्छ । अतः के गर्नुपर्ने कर्तव्य हो र के निषेध गरिएको कर्म हो भन्ने कुराको स्मरण भइराख्नु नै स्मृति हो, सम्प्रजन्य भनेको काय र चित्तको अवस्थाको प्रत्येक क्षण होश भइरहनु या त्यसको जागरूकता हो । सम्प्रजन्यको सन्दर्भमा प्रज्ञापारमितामा भनिएको छ, “चरंशूचरामीति प्रजानाति । निषण्णोड स्मृति प्रजानाति । यथा यथास्य कायः स्थितो भवति तथा तथैनं प्रजानाति पेयालं सोऽतिक्रमन् वा प्रतिकामन वा सम्प्रजानयारी भवति ॥”

अर्थात् हिँड्दा हिँड्दैछु भन्ने जान्दछ । बस्दा बस्दैछु भन्ने जान्दछ । सुन्दा सुन्दैछु भन्ने जान्दछ । जसरी जसरी शरीर रहन्छ, त्यसरी त्यसरी नै त्यसलाई जान्दछ । पाइला उठाउँदा वा पाइला टेक्दा पनि सम्प्रजन्यमै रहन्छ । चित्तरक्षाको लागि स्मृति र सम्प्रजन्य दुवैको आवश्यकता पर्छ । एउटाले मात्र पुग्दैन । कसैलाई रोगले ग्रस्त पारेको छ भने उसले त्यसबेलामा काम गर्न नसक्ने हुन्छ । त्यस्तै चित्त पनि स्मृति र सम्प्रजन्यबाट रहित भएको छ भने त्यस्तो चित्तले कुनै कर्मजस्तै ध्यान, अध्ययन आदि केही पनि गर्न सक्दैन ।

धर्म संस्कृति सन्दर्भमा पत्रिकामा प्रकाशित लेख अथवा आफ्नो पनि भन्नु छ भन्ने सम्बन्धमा सुधार गर्नुपर्ने, नमिलेको वा मिलाउनु पर्ने विषय बेला बखतमा टिप्पणी प्रकाश हुने उपयुक्त भन्नुपन्यो । तर जवाफ आएन भने सुधारको दृष्टिकोण नहुने पनि हुन्छ । केही विषय यहाँ उल्लेख गर्न उपयुक्त होला । नेसं. ११२७ कौलागा ४ (२०६४ कार्तिक १३ गते) को सम्याटाइम्स दैनिक पत्रिकामा डा. नरेशमान वज्राचार्यको लेखमा महायानको नयाँ नाम वज्रयान भनेर उल्लेख गरिराखेकोलाई लिएर यस लेखको त्यहि पत्रिकामा नेसं. ११२८ कौलागा ४(२०६४ मंसीर १२) मा प्रकाशित लेखमा पं. दिव्यवज्र वज्राचार्यको कथनअनुसार महायानको नयाँ नाम वज्रयान होइन भन्ने तथ्य कुरो यथार्थ रूपले बुझ्न सक्ने भयो, महायानको नयाँ नाम वज्रयान भनेर के आधारमा लेखिएको हो स्पष्ट जवाफ दिन अनुरोध गरिएको हो । यसैको सिलसिलामा एकपटक पाटन हँखा ठोलको धम्साकछा संघको आयोजनामा डा. नरेशमान वज्राचार्यले महायान वज्रयान एक हो भनेर बोर्डमा लेखेर

धर्मदेशना गर्नुभएको बखत पनि मिलेन भनेर प्रश्न गर्दा आफू पनि पं. दिव्यवज्र वज्राचार्यको शिष्य हो सम्म भन्नुभयो । अहिलेसम्म कुनै जवाफ सुन्न पाएन ।

नेसं. ११३२ चौलाथ्य १४ (२०६८ चैत २३) को यस पत्रिकामा भेरो पनि भन्नु छ’ स्तम्भमा लुम्बिनी वनमा नेपाली विहार निर्माण गर्न जग राख्ने ऋममा दर्जनौ पूजा भयो । त्यसमध्येमा नसुनेको गोसंरचण पूजा र योनि संशोधन पूजा पनि भयो । डा. नरेशमान वज्राचार्यले नयाँ तरिकाले विधान गरेको पूजा भयो । यो कुन शास्त्रोत्क पूजा हो भनेर उपासक उदासले प्रश्न गर्नुभएको विषय स्पष्टिकरण सुन्न पाएन । यस विषयमा लुम्बिनी विकास कोषले पनि स्पष्टिकरण लिइ छानविन गर्न अनुरोध छ । साथै बुद्धमूर्ति बाहेक अरूपनि राख्ने योजना भए के के छ विस्तृत विवरण लिइ छानविन गर्नुपर्ने देखिन्छ । लुम्बिनीमा नेपालको कलाकौशल भरिपूर्ण वज्रयान विहार निर्माण गर्न लागेको सहाहनीय छ । तर जग राख्ने ऋममा कसैले नगरेको उपरोक्त कार्य गरे भनेर भ्रममा पारी अभिमानको वातावरण सिर्जना गरेको पनि देखिन्छ ।

नेपालको बुद्धधर्म र बौद्ध संस्कृतिको संरक्षण गर्ने कार्यमा अमूल्य योगदान गर्नुभएका दिवंगत प्रा. ई. सिद्धिबहादुर वज्राचार्यको सम्फनामा नेसं. ११३२ दिल्लागा अष्टमी (२०६९ असार २०) को दिन यशोधरा महाविहार पाटनमा भएको श्रद्धाङ्गली समामा डा. नरेशमान वज्राचार्यले देशनाको सिलसिलामा निर्वाण प्राप्त भैसकेपछि जन्म हुन्छ कि हुँदैन भनी श्रोतावर्गलाई सोऽनुभएको बखत हुँदैन भनेर यस लेखकले जवाफ दिएको हो । तर डाक्टर साहेबले मन्त्रको बलबाट जन्माउन सक्छ भनेर बोल्नुभएको सुनियो । बुद्धधर्म वैज्ञानिक दृष्टिकोणको धर्म हो भनेर विश्वले मानिराखेको छ । बुद्धले तन्त्रमन्त्रको देशना गर्नुभएको सुनिदैन । यथार्थ कुरो बुझेन भने अर्थको अनर्थ हुन्छ । त्यसैले माथि उल्लेखित विषयमा यथार्थ कुरो बुद्धधर्मको मौलिक सिद्धान्त अनुसार स्पष्ट गरिदिनु हुन डा. नरेशमान वज्राचार्यलाई अनुरोध गरिन्छ ।

नेसं. ११३२ अनलाथ्य १३ (२०६९ भाद्र १३) को सन्ध्या टाइम्स पत्रिकामा लोकबहादुर शाक्यको लेख र भाषणबाट प्रभावित एक वज्राचार्यले लुम्बिनीमा निर्माणाधिन नेपाल वज्रयान महाविहार क्रिया संग्रह पद्धतिअनुसार पूजा गरेर बनाइरहेको हो । गोसंरचण र योनि-संशोधन पूजा ठीक छैन भनेर लेख्दा चन्दा दिनेहरूको मनमा विकार

उत्पन्न हुनसक्छ भनि लेख्नुभएको रहेछ । नेसं. १९३२ अनलाल्थ १५ (२०६९ भाद्र १५) को सन्ध्या टाइम्स पत्रिकाद्वारा यस लेखकले जहाँसम्म गोसंरचण र योनि-संशोधन पूजा विषय छ । वज्रयान सम्प्रदायमा उपाय कौशल्यको लागि बुद्धधर्ममा नभएको पनि समावेश गरिएका पाइन्छ । उत्त पूजाहरू खास बुद्धधर्ममा छैन भन्ने धारणा छ । छ भने लेखक वज्राचार्यले मौलिक बुद्धधर्मको कहाँ कुन दफामा गोसंरचण तथा योनि-संशोधन पूजा छ स्पष्ट लेख्न अनुरोध गरेको हो । साथै भाषणबाट प्रभावित भएको भनि लेख्नुभएको विषयमा पाठन सुवहाको बौद्ध विहारमा मानिसको मासु काटेर महाँकाललाई अर्पण गरिराखेको छ । यस किसिमको कार्य गराइ राख्न उपयुक्त छैन भनि बोलेको सुनेकै होला । बुद्धधर्म अहिंसावादी हो । मानवको मासु काटेर अर्पण गरिराखेको विषयमा लेखक वज्राचार्यको के विचार छ भनी सोधेकोमा पनि कुनै उत्तर नपाएको उल्लेख गरिएको छ ।

नेसं. १९३२ अनलाल्थ ५ (२०६९ भाद्र २०) को सन्ध्या टाइम्स पत्रिकामा अलिन श्रेष्ठ 'ख्वपञ्जु' विप्लव श्रेष्ठले यस लेखकको लेखलाई लिएर प्रकाश गरेको विवरण यहाँ उल्लेखनीय भएकोले प्रस्तुत गरिएको छ । काठमाडौं उपत्यकामा मल्लकालिन बेलादेखि वज्रयानी, महायानी विहार क्रिया संग्रहको पूजाविधि अनुसार निर्माण भयो होला । सो ग्रन्थ १४/१५ सदिओं पुरानो भएको

दृष्टिकोणले मात्र त्यसमा उल्लेख भएको हुने नहुने अश्लील जस्तो सबै पूजा ऐतिहासिक बुद्ध भगवान्को पवित्र जन्मस्थलमा नै बसेर गर्नु पर्यो त ? विहार निर्माण हुने वज्रयान महायान वा श्रावकयान भए पनि राम्रै छ । आफ्नो परिवारले आर्थिक सहयोग पनि गरिसकेको छ । तर हिन्दू धर्मको प्रतीक अनुसार गाई (पश्च) लाई पनि गोपूजा भनेर पूजा गर्ने र मानवले अश्लील सम्भिरहने योनीलाई योनी संशोधन पूजा भनेर गरेको छ । कुनैपनि वस्तु उत्पत्ति हुन योनी मात्र होइन लिङ्ग पनि आवश्यक छ । तर लिङ्ग संशोधन पूजा किन भएन ? त्यसैले यस्तो पूजाविधि अवैज्ञानिक हो, अमानवतावादी हो । बुद्धशिक्षाको कुनै गन्ध छैन । कालम-सूत्रमा उल्लेख भएको बुद्धोपदेश हेनु पर्दछ । ग्रन्थमा उल्लेख भएको छ मात्र भनेर स्थान, समय वा परिस्थिति हेरेर गर्नु पर्दछ । लुम्बिनी नेवा: बौद्ध भएको काठमाडौं उपत्यकामा होइन, भारतको सिमाना जोरेको स्थान हो । काठमाडौं उपत्यकामा जस्तो मनपरी देवता राख्ने, मनपरी पूजा गर्ने भयो भने पछि हुने अरू धर्मको अतिक्रमणको दोष सबै वज्रयान विहारको जिम्मेदार हुनेले लिनु पर्नेछ ।

(सन्दर्भ पुस्तक: आर्यशान्तिदेव विरचित बोधिचर्यावतार । अनुवादक: नारायण प्रसाद रिजाल । साथै सान्दर्भिक विषय पनि समावेश छ ।)

N DEP BANK

Licensed by NRB as "B" Category Institution

NDEP Development Bank Ltd.

एनडीईपी डेभलपमेण्ट बैंक लि.

Corporate Office:
NDEP Building, 125 Bina Marg
Lal Durbar, Kathmandu, Nepal
Tel.: 4256717, Fax: 4253459
www.ndepbank.com

सरल, सुलभ तथा सुरक्षित बैंकिङ सेवाको लागि हाम्रो सेवा केन्द्रहरू

The map shows the outline of Nepal with various districts highlighted. Callouts point to specific districts and their service centers:

- सिन्धुपाल्चोक जिल्ला**
 - १) लेलवारी बजार
 - २) जलविरे
- धादिङ जिल्ला**
 - १) नलेखु
 - २) धार्के
 - ३) मङ्गुवा बजार
- काखेपलान्चोक जिल्ला**
 - १) धुलिसेल
 - २) पौवासाल
 - ३) कुन्तावेसी
 - ४) बन्दपा
- काठमाडौं उपत्यका**
 - १) कमलादी
 - २) कोटेश्वर
 - ३) कौडाखारी
 - ४) याबहिल
 - ५) ठागल (ललितपुर)
 - ६) न्यूरोड
 - ७) मल्कपुर
 - ८) बालाजु
 - ९) पुरानो वानेश्वर
- पर्वत जिल्ला**
 - कुरमा
- टितवन जिल्ला**
 - १) नारायणगढ
 - २) खोलेसिमल
- त्रिवेत जिल्ला**
 - बद्दलार

संस्कारका तीन लक्षणहक्के

क्रृ डा. गणेश माली

"सबै संस्कार (नाम, रूप, धर्म) अनित्य छन् भनी जब प्रज्ञाचक्षुद्वारा देख्छ तब सांसारिक दुःखबाट विरति हुन्छ, यही विशुद्धिको मार्ग हो।"

"सबै संस्कारहरू दुःख हुन् भनी जबमार्ग हो।"

"सबै धर्म (स्वभाव धर्महरू, घटना, वस्तुस्थिति) अनात्म छन् भनी जबमार्ग हो।"

—(धर्मपद गाथा २७६, २७७, २७८)

अर्थात् जब हामीले आफ्नो प्रज्ञाचक्षुद्वारा संसारमा नाम (mind) / रूप (matter) धर्महरू अनित्य छन्, दुःख हुन् तथा सबै स्वभाव धर्महरू घटना वस्तुस्थितिहरू अनात्म छन् भनी यथाभूत जस्ताको तस्तै छलङ्ग आफ्नो प्रज्ञा-चक्षुद्वारा देख्छौं, तब हाम्रो लागि राग, द्वेष, मोह, काम, क्रोध, लोभादि वित्तको मयल (आश्रव) पखालिएर विशुद्ध हुने बाटो खुल्छ, हामी निर्वाणगामी हुन्छौं।

विश्व विशाल छ। यस विशाल विश्वमा अनगिन्ति तारामण्डल (galaxy) हरू छन्, जसमध्ये हाम्रो आकाश गंगा तारामण्डल (Milky way galaxy) को एक छेउमा सानो विन्दू जस्तो हाम्रो सूर्य रहेको छ। त्यही सूर्यको नौवटा ग्रहहरू मध्ये एउटा उपग्रह (चन्द्रमा) युक्त ममौला ग्रह हामी वस्ने पृथ्वी हो जहाँ हाम्रो साक्षी संसार छ।

हाम्रो यस संसार बारे हामी के के अनुभव गर्छौं ? प्रथमतः हामी अनुभव गर्छौं कि हाम्रो संसार हरघडी हरक्षण परिवर्तनशील छ। यहाँ सजीव वा निर्जिव जे जिति छन् सबै बदलिरहन्छन् सदा एकनास स्थीर-नित्य केही रहेन्दैनन्, सबै अनित्य छन्।

यहाँ प्राणीहरू (मानिसलगायत जनावर तथा विरुद्धवाहरू) जन्मन्छन्, बढ्छन्, वाल्यावस्था, युवावस्थाबाट प्रौढावस्था पुग्छन्, आफूजस्तै सन्तानहरू जन्माउँछन्, सन्तानहरू संसारमा बाँच योग्य भएपछि आफै वृद्ध-जीर्ण हुँदै जान्छन् र अन्तमा मर्छन्, मृत्युपछि शरीरहरू पृथ्वीमा मिल्छन्।

नयाँ जन्मेका सन्तानहरूले नयाँ बदलिंदो वातावरण सुहाउँदो गरी राम्ररी बाँच्ने क्षमताहरू विकास गरी संसारमा

ज्ञानाच्छुमि

सकृय रहन्छन्, अनि आफ्ना सन्तानहरूलाई संसारमा जिउन समर्थ बनाई आफू वृद्ध जीर्ण भई अन्तमा मर्छन्। यही क्रम पुरस्तौपुस्तासम्म दोहोरिरहन्छ। परिवर्तन हुँदै जान्छ, प्राणीहरू आफ्नो आफ्नो जीवन-चक्र पूरा गर्दै वित्तै जान्छन्।

हाम्रो चारैतिरको वातावरणमा पनि परिवर्तनहरू हुँदै जान्छन्। संसारमा कतै एउटा विन्दू पनि छैन जहाँ परिवर्तन नहोस्। पहाड, नदीनाला, मैदान, जङ्गल, समुद्र महासागर सबैमा क्रमशः परिवर्तन भेरहन्छन्। परिवर्तनको क्रममा नै शुरुमा रातो तातो परलेका चट्टानहरूले बनेको हाम्रो पृथ्वी आजको अवस्थासम्म आझपुगेको छ। र अझ बदलिंदै अगाडि बद्दैछ।

संक्षेपमा, संसारमा सबै अनित्य छन्, सदा एकनास रहने केही छैन।

फेरी हामी अनुभव गर्छौं कि संसारमा जति प्राणीहरू छन् सबै दुःख दर्द बोकी हरबखत् सुखकै खोजमा लागिरहेका हुन्छन्। सबैका आफ्ना आफ्ना दुःख हुन्छन् र तदनुसारै सुखको खोज चलिरहन्छ।

आफ्नो वातावरणसित कृया-प्रतिकृया गर्ने क्रममा आफ्ना संस्कारअनुरूप सबै प्राणीहरूको मनमा अनेकौं आकांक्षा, आशा, सुख, कामना वा तृष्णाहरू उत्पन्न हुँदै गर्दैन्। त्यसैले आफ्नो जे जति वर्तमान स्थिति छ, त्यसैमा कुनै प्राणी पनि सन्तुष्ट हुँदैनन्। वचपनदेखि नमरुञ्जेलसम्म पनि साथमा लागिरहने र रूप फेरिरहने यिनै आकांक्षा, कामना चाहना वा तृष्णाहरूको पोको नै दुःख हो, जसको कारण प्राणीहरू हरघडी छठपटि रहन्छन्, दुःखी हुन्छन्, सुखको खोजमा लागिरहन्छ।

तर के तिनीहरूले सुख भेद्वाउँछन् त ? एउटा तृष्णा वा कामनाको पनि पूर्ति हुनपाएको हुँदैन, अरू दशवटा जन्मी सक्छ। फेरी एउटा सानो टुक्रा बाँकी रहेसम्म पनि फेरी इयाँगिएर आउँछ।

त्यसैले दुःख हाम्रो संसारको एउटा स्वभाव धर्म हो। यही दुःखबाट प्राणीहरूलाई उद्धार गर्न बुद्धले अथक प्रयत्न गरी मारउपर विजय प्राप्त गरी पत्ता लगाउनुभएको चतुरार्यसत्य (चार आर्य सत्यहरू) को देशना गर्नुभएको हो। अर्को फेरी हामी यस संसारमा अनुभव गर्छौं कि, प्राणीहरू सकी नसकी दुःखको भारी बोकी सुखको लागि दौड लगाइ रहेदा 'म' र 'मेरो' को पनि रटान लगाइ रहन्छन्। यो 'म' यो

“मेरो” शरीर, यी ‘मेरा’ जहान-बच्चा, इष्टमित्र, साथीसँगी, शत्रुमित्र, । बहुमूल्य वस्तुहरू, आदि भन्दै यिनीहरूको लागि दुःख उठाइरहन्छन् । संसारमा वातावरणसित कृयाप्रतिकृया गर्ने सिलसिलामा जहाँ तहाँ जस्मा जस्मा ‘म’ र ‘मेरो’ को छाप लाग्छ, तहाँ तहाँ त्यस्मा त्यस्मा मन लागे ‘आसक्ति’ नलागे ‘विरति’ पैदा भइरहन्छ । अनि यसै सिलसिला प्राणीहरूको मनमा अनेकौं कामना, आकांक्षा, आशा, तृष्णाहरूको पोको बुन्न शुरू हुन्छ । तब यही दुःखको पोको बोकेर संसारमा सुखप्राप्तिको लागि चक्कर मार्ने काम शुरू हुन्छ । वास्तवमा यो ‘म’ र ‘ममता’ नै दुःखको जड वा श्रोत बन्न पुग्छ ।

के यो ‘म’ वा मेरो भन्ने छ त ? ऐनमा आफ्नो सकल देखेजस्तै वा मरुभूमिका पानी (mirage) देखेजस्तै, यथार्थमा यो ‘म’ आत्म वा आफू आफ्नो पनि प्राणहरूले स्नायु प्रणाली (मस्तिष्क) द्वारा वातावरणबाट संचेतना (sensation) प्राप्त गरी कृयाप्रतिकृया गरिरहेदा हुने अस्तित्वबोध मात्र हो ।

हाम्रो शरीरका नौवटा प्राणालीरूपको संयुक्त कृयाप्रतिक्रियाको फलस्वरूप शरीर जीवित रहन्छ । तर ती नौवटै प्रणालीहरू भने आफैमा ‘म’ रहित हुन्छन् । संयुक्त रूपमा कृयाकलाप गर्दा विशेषतः स्नायु प्रणालीले वतावरणबाट आफूलाई अलग्याई अस्तित्व बोध गर्दा ‘म’ को आभास मिल्छ, जुन वास्तवमा कुनै प्रणालीमा पनि हुँदैन । जस्तै विधुत परिपथमा राखिएको चीम जबसम्म विद्युत चालुरहन्छ, तबसम्म मात्र प्रकाश र ताप दिन्छ भन्ने विद्युत बन्द हुने वित्तिकै प्रकाश वा ताप केही दिँदैन, त्यस्तैगरी जवसम्म शरीरका नौवटा प्रणालीहरू संयुक्त रूपमा काम गर्दा विशेष गरी स्नायु प्रणालीमा जुन अस्तित्वको आभास मिल्छ । कुनै कारणवश प्रणालीहरू कृयाप्रतिकृया अवरुद्ध हुनगएमा यो आभास पनि विलाएर जान्छ, अर्थात् ‘म’ भन्ने कतै रहँदैन ।

वास्तवमा संसारमा सबै धर्म (स्वभावधर्म, घटना, स्थितिहरू) ‘म’ रहित वा अनात्म (न+आत्म) वा आफूरहित हुन्छन् । कुनै मान्छे गाडी चढेर गइरहेको छ भने यथार्थमा त्यहाँ न ‘गाडी’ भन्ने हुन्छ न ‘मान्छे’ केवल एउटा घटना मात्र घटिरहेको हुन्छ । तर पनि शारीरिक प्रणालीमा ‘म’ को आभास हुनु र ‘म’ सँग सम्बन्धित ‘म’ हुनु र मेरो कारण प्रियमा आसक्ति र अप्रियमा विरति उत्पन्न हुनुले व्यक्ति (प्राणी) लाई सांसारिक कृयाकलापजन्य दौडमा व्यस्त राख्छ । ‘म’ को आभास नहुँदो हो त शरीर केवल जीवित यन्त्रजस्तो मात्र रहन जान्छ । यसो भएर पनि ‘म’ को कारण उन्पन्न आसक्तिहरूमा नमुली, वितृष्णाहरूमा नलागी, मार्ग फलहरू (श्रोतापन्न, सकृदागामी, अनागामी र अर्हत् स्थितिहरू) प्राप्त गर्न अनात्मको यथार्थबोध हुनु अत्यावश्यक छ । ‘म’ को आभास भएर पनि,

अनासक्त भई कर्तव्यपथमा लाग्नुलाई नै अनासक्तियोग वा कर्मयोग पनि भनिन्छ । शरीरका नौवटा प्रणालीहरू ठीकसँग काम गरी रहँदा ‘म’ को आभास शरीर उत्पन्न नहोस्, यो सम्भव छैन । ‘म’ लाई प्रणालीहरूलाई वा मन र शरीरलाई दिइने एउटा नाम मात्रको रूपमा हेर्न सकिन्छ । बुद्धले पनि आफूलाई जनाउनु पर्दा ‘तथागत’ शब्दको प्रयोग गर्नुहुन्छ । जस्तो कि नागसेन-मिलिन्द प्रश्नोत्तर (मिलिन्द प्रश्न) मा उल्लेख भएजस्तै रथको सबै पार्टपूर्जा देखाउन सकिन्छ, ‘रथ’ देखाउन सकिन्न । त्यस्तै शरीरमा पनि नौवटा प्रणालीहरू देखाउन सकिन्छ ‘म’ देखाउन सकिन्न ।

सारांशमा, संसारको वास्तविक स्वरूपलाई हेर्दा, हामीले व्यापक अनित्यतालाई बोध गर्न सक्छौं, प्राणीहरू दुःखाग्निमा जलिरहेको देख्न सक्छौं, तथा सर्वथा ‘म’ को अभाव (अनात्म) लाई पनि देख्न सक्छौं । यसलाई प्रज्ञाचक्षुले जति स्पष्टसँग देख्छौं उति हामी आश्रवक्षय (विशुद्धि मार्ग) को बाटोबाट निर्वाण नजिक पुग्छौं ।

संसारका तीन लक्षणहरूलाई प्रज्ञाचक्षुले नदेखेरै प्राणीहरू संसारलाई नित्य ठान्छन्, अनि ताँ ताँ र म म गर्दै, कहिलै खाली नहुने दुःखको भारी बोकी सुखको पछाडि दौड लगाई रहन्छन् ।

पाप कर्म (अकुशल कर्म) कहिलै नगर्नु

पुण्य (कुशल कर्म) गर्दै जानु ।

आफ्नो चित्तलाई (मन) शुद्ध गर्नु

यहि नै बुद्धको उपदेश हो ।

बिश्व मोटर ट्रेडर्स

ख-२, ४०८, पुतलिसडक, काठमाडौं, नेपाल ।

फोन नं.: ०१-२२९२२३०, ९७२९४०२९०५ / ३२०५४४

E-mail: vmtautoparts@wlink.com.np

टोयोटा, मित्सुबिसि, निशान, इसुजु, सुजुकि इत्यादि

गाडिका पार्ट्सहरूको लागि सम्पर्क गर्नुहोस् ।

पुस्तक लामीक्षा

स्थविरहकको नालीबेली

९ नरेन्द्रजङ्ग पिटर

सानु छँदा गाउँघरमा गाली गर्नुपर्यो भने 'तँलाई थारू, बजिया !' भन्ने गर्थे । खसान बस्तीमा थारू, बजिया भनेको गाली हुन्थ्यो । त्यसको अर्थ धेरै दिनसम्म खुट्टयाउन सकेको थिइनँ । जब नेपाललाई आफ्नै आँखाले हेर्न र विवेकले सुमसुम्याउन थालियो त्यो त आफ्नै देशबधुलाई हियाइएको शब्द पो रहेछ ! मेरा पुर्खाहरूले प्रयोग गर्ने गाली शब्द त यस धरतीमा पहिलो चपरी पल्टाउने स्थविरहरू अर्थात् थारू जातिलाई गरिएको गाली पो रहेछ भने बजिया भन्ने त पौराणिक बज्जी देशबाट (अहिलेको भारत बिहारको वैशालीनजिक) उत्तरतर्फ बसाईँ सर्दै आएका तराईका वासिन्दा पो रहेछन् । अभ थारूहरू पनि दक्षिणी भेगबाट बसाईँ सर्नेहरूलाई बजिया पो भन्दा रहेछन् ।

नेपाल साँच्चियकै एउटा नृवंशशास्त्रीय संग्रहालय हो भन्ने ठोनी ह्यागानको कथन छ । करिब डेढ लाख वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफल भएको यो मुलुकमा एकसय तीन जातजाति बसोवास गर्दछन् र ९३ विविध भाषा बोल्छन् । उत्तरतिरबाट दुई घण्टा दक्षिण लाग्ने हो भने बोलीमा अन्तर आउँछ, जातीय भिन्नता भेटिन्छ, रहनसहनमा फरक देखिन्छन् । लोककथा र लोकगीतमा पनि फरक पाइन्छन् । गत डेढ दशकमा तीव्र सामाजिक हस्तक्षेपले पैदा गरेको जागरण र पहिचानको भोकले अनेकौं जाति, जनजातिहरूको भाषा, साहित्य, संस्कृति, ऐतिहासिक ग्रन्थ, सोध साहित्य र सामग्री उत्खनन भए । विगतमा त्यो कुरा तपसिलमा पर्दथ्यो । अब हरेक जातिमा आफ्नो पहिचानको र ऐतिहासिक तथ्यको खोजीनीतिले नेपाली समग्र इतिहास समृद्धि हुँदैछ । ती क्रमशः प्रकाशित,

प्रसारित पनि हुन थाले । त्यसैमध्येको एक खदिलो कृतिको नाम हो- स्थविरहरूको प्राचीन इतिहास । त्यसका लेखक हुन्- महेश चौधरी ।

चौधरीले यो पुस्तक पाठकसामु ल्याएर नेपाली इतिहासको परम्परागत अध्ययन, अनुसन्धान, विश्लेषण र लेखनमा नयाँ मानक मात्रै थपेनन् इतिहासबोध र उत्पीडितहरूले किन आफ्नो इतिहासको खोजी गर्दा र पर्दोरहेछ भन्ने कुरा बोध पनि गराए । महान् सभ्यता र संस्कृतिहरूको जबसम्म उत्खनन् हुँदैन र वाणी पाउँदैनन् तबसम्म या धरतीकै गर्भमा हुन्छ या त सवाल्टनहरूको गाथा बनेर । अर्कोतर्फ हरेक शक्तिशालीहरूका लागि वर्तमानले मात्रै पुग्दैन, इतिहास पनि आवश्यक हुन्छ । इतिहास नहुनेहरू भने इतिहास नै ध्वस्त गर्न चाहन्छन्- अमेरिकी र अष्ट्रेलियायीले त्यहाँका आदिवासी रेड इन्डियनहरूको इतिहास लोप गराउन चाहे भै । कसरी इतिहासको तथ्यलाई हित अनुकूल प्रयोग गरेर सत्ताको निरन्तरता शासकहरूले दिन सक्छन् भन्ने बुझ्न अन्यन्त्र जानै पर्दैन ।

नेपालका तराई तथा यसका भूमिपुत्रहरू चौधरीले अर्को कृति स्थविरहरूको प्राचीन इतिहासमा नेपाली इतिहासको अनेकौं अनुचुरुई पहलुलाई खोतलेका छन् । मौलिक अध्ययन र भौतिकवादी दृष्टिकोणबाट लेखिएको यो नेपालीको पहिलो इतिहासको पुस्तक हो । इतिहासका सन्दर्भ सामग्री के बनाउने भन्ने इतिहासकारका लागि महत्वपूर्ण विषय हुन्छन् । इतिहासको भौतिकवादी व्याख्या गर्ने चौधरी कसरी मानव उत्पत्तिकालदेखि नै हिमालय तलहटीमा आदि मानवको उपस्थिति थियो, महावंशको विचरण भयो, घुमन्तेहरू स्थविर भए र उनीहरूको प्राचीन इतिहास कुन कुन अवस्थाबाट गुज्रियो भन्ने ग्रन्थको मूल सार रह्यो । डार्बिन, मोर्गन, हेगेल र एंगेल्सलाई चौधरीले इतिहास

लेखनमा पछ्याए । प्रामाणिक दस्तावेज, मानव विकासका हरेक युगका अवशेष र जेनेटिक इन्जिनियरिङ्गलाई भौतिकवादी इतिहासकारले सन्दर्भ सामग्री बनाउँच्न् भने अन्यले पुरातत्त्व, पौराणिक साहित्य र श्रुतिसाहित्यलाई । सन्दर्भ सामग्रीको चयन नै मूल पक्षधारिताको सुरुआत हो ।

पुस्तकमा प्रकृत, शैव र बौद्ध दर्शनको यथेष्ट प्रभाव परेको देखन सकिन्छ । तीनैवटा मत अध्यात्म सोच नभई भौतिकवादी चिन्तनद्वारा प्रेरित थिए र कसरी वैदिक आर्यको प्रवेश र दर्शन, धर्म र संस्कारमा अनार्यहरूमा प्रवेश गन्यो भन्ने सविस्तार गर्न चौधरी वैदिक आर्यले राक्षस, दैत्य, दस्यु आदि अनार्यहरूलाई ठप्पा लगाए भन्ने कुरा व्याख्या गर्दछन् । आध्यात्मवादका विरोधी प्रकृत, शैव, जैन र बौद्ध, सांख्यदर्शन र चार्वाक मतलाई वैदिक आर्यहरूले हिन्दूधर्म र दर्शनको अङ्गका रूपमा घुसाएको तर प्रारम्भिक स्वरूप वेद र उपनिवेशकालमा भने त्यस्तो थिएन । पहिलो प्राकृत र पछाडि मात्र शैव, बौद्ध, जैन र चार्वाक दर्शनका रूपमा भौतिकवादी दर्शनको यस भेगमा विकास भएको पाइन्छ । तर वैदिक आर्यहरूले त्यसलाई ज्ञान, गुण र शक्तिले ओझेल पार्दै गए । वैदिक आर्यहरूको भारतीय उपमहाद्वीपमा आगमन र त्यसपछाडिको समाजको सजीव चित्रण प्रस्तुत गरेका छन् । चौधरीले अनेकौं फिक्सनको प्रयोग र पौराणिक गाथा सामेल गरेर कतिपय ठाउँमा तिथीमितिसहितको आख्यान पो हो कि भन्ने भक्तिको दिन पुग्छन् । त्यसले गर्दा कतिपय प्रसङ्ग हाइपोथेसिस पो हो कि भन्ने भान पनि पर्न सक्छ ।

नेपालको प्राचीन इतिहासका गम्भीर पाठकलाई पुस्तकले नयाँ कोणबाट अनेकौं विषय उठाएको छ । वैदिक इतिहासका कैयन् खण्डलाई स्पष्ट चुनौति दिएको छ भने वैदिक आर्यहरूले तय गरेका सुन्दर कुरुपको मानक एवं तथ्यलाई उल्ट्याएको पनि छ । अध्ययन र अनुसन्धानका लागि अनेकौं चर्चा विषय उठाइएको छ । कैयन् सन्दर्भमा भने परिकल्पनालाई इतिहासका रूपमा प्रस्तुत गरिएकाले लेखकलाई थप प्रमाणित गर्न स्वयं पुस्तकले नै चुनौतिसमेत दिएको छ । आदिवासी स्थविरहरू नै थारू हुन् भनेर लेखकले प्रमाणित गर्न खोज्दा वैदिक आर्यपूर्वका यस हिमालय तलचटीका सबै जाति थारू हुन् भन्ने पुस्तकमा भान पर्न गएको छ । शाक्य, कोल, लिच्छवी,

किरौंत, थारू र मगरलाई एउटै वशको प्रमाणित गर्न खोजिएको छ । नेपाली समाज विकासमा श्रमको महत्त्वपूर्ण भूमिका र मातृप्रधान समाजको प्रशस्त चर्चा गरिएको छ कृतिमा ।

पुस्तक अध्ययन गर्दा पृथ्वीको उत्पत्ति चारवटा हिमयुग, टेथिस सागर प्रसङ्ग र हिमालयको उत्पत्ति, भौगोलिक परिवर्तन, वैदिक आर्यको भारत वर्षमा प्रवेश, आर्य-अनार्यको लडाई, यहाँको दार्शनिक विकास, भौतिकवादी धाराको विकास र पछिलो कालखण्डमा बौद्ध-दर्शन, अनुयायीहरूको भूमिका र थेरवादको गम्भीर अध्ययनको माग गर्दछ ।

पुस्तकबारे केही खट्किने पक्ष पनि नभएका होइनन् । सिलसिलेवारमा कमी, प्रसङ्ग दोहोरिनु, कतिपय प्रसङ्ग हाइपोथेसिस लाग्नु, फिक्सनको ज्यादा प्रयोग, थेरवादी बौद्ध दर्शनको ज्यादा महिमामण्डन गर्नु वैदिक आर्यप्रतिको अलि आग्रह भल्कुनु र उपसंहार खण्डलाई प्राज्ञिकतामा भन्दा ज्यादा मिसिनरी देखिएर कृतिलाई थारूमा मात्रै सीमित पार्ने प्रयास गरिनु र मधेसावदीप्रति अलि ज्यादा आक्रामक देखिनुले दीर्घकालिक महत्त्वको कृतिलाई तत्कालीन राजनीतिक आग्रह समावेश भएकाले कृतिको ओजन घटाउन पुग्छ ।

अहिले नेपाली समाजमा पहिचानको संघर्ष र बहस बढिरहेको बेला आएका कृति सावधानीपूर्वक प्रस्तुत गरिनुपर्छ । जातीय आवेग पलाउने दस्तावेज नबनोस् भन्ने ध्यान पुऱ्याउनु आवश्यक हुच । एकातर्फ गम्भीर अध्ययनको आवश्यकता हुन्छ भने इतिहासको विषय, पीडा र गौरवता प्रस्तुत गर्दा वर्तमानको संवेदनशीलतालाई पनि नजरअन्दाज कसैले पनि गर्न हुँदैन । यसमा लेखकले डोरबहादुर बिष्टको कथन राख्दै आफ्नो समर्थन पनि जनाएकाले चनाखो देखिन्छन्, जुन राष्ट्रको आधारशिला नै जातीय विविधतामा खडा छ । त्यसका वासिन्दाले उसबाट तर्सिने वा आतिने कारण छैन । बरू यस यथार्थलाई आत्मसात गर्नाले अधिबढने बाटो पहिल्याउन सजिलो हुन्छ । हाम्रो देशमा भविष्यमा कुनै दिन हिसापूर्ण जातीय भिन्न हुन सम्भव छ कि छैन भनेर प्रश्न गर्नु भनेको कुनै दिन हाम्रो देशमा भुइँचालो आउला कि नआउला भनेर प्रश्न गर्नु जस्तो कुरा हैन र ?

प्रतीत्यसमुत्पाद : एक परिचर्चा

१ पुष्परत्न शाक्य, डल्लु

१. २५ सय वर्ष अधि कपिलवस्तुमा महाराज शुद्धोदनको शासन थियो । उनका भाइ अमृतोदनको एक प्रतिभाशाली बहुश्रुत पुत्ररत्न थियो, जसलाई राजकुमार आनन्द भनिन्थ्यो । पछि यिनी गौतम बुद्धको शिष्य बनी वहाँको उपस्थापक भई सेवामा समर्पित रहनुभयो । आनन्द बुद्धका अत्यन्त नजिक रहने व्यक्तित्व मानिन्छ । उनले प्रतीत्यसमुत्पाद दर्शनको बारेमा एकपटक बुद्धलाई यस्तो भन्नुभयो, “भन्ते भगवान् ! अचम्प लाग्छ ! मलाई त यो प्रतीत्यसमुत्पाद देशना एकदम सरल र बुझन सजिलो लाग्छ ।” बुद्धले जबाफ दिनुभयो, ‘आनन्द ! त्यसो नभन, आनन्द ! त्यसो नभन । यो विषय धैरे गम्भीर छ, बुझनलाई कठिन छ । यसैलाई बुझन नसक्नाले मानवहरू सांसारिक दुःखबाट मुक्त हुन सकेका छैनन् ।’

२. प्रतीत्यसमुत्पादको अर्थ :-

जसको कारणले फल उत्पन्न हुन्छ त्यो प्रत्यय हो । हेतुप्रत्यय, आलम्बनप्रत्ययलगायत प्रत्ययहरू २४ वटा छन् । प्रत्यय एकलै उत्पन्न हुने होइन, यसको साथै सम्यक् कारण उत्पन्न हुने भएकोले यसलाई समुत्पाद भनिएको हो, जस्तो “चक्षु” को प्रत्ययले रूपमा ‘चक्षुविज्ञान’ उत्पन्न हुन्छ ।

३. प्रतीत्यसमुत्पाद के हो ?

अविद्याको प्रत्ययले संस्कार, संस्कारको प्रत्ययले विज्ञान, विज्ञानको प्रत्ययले नामरूप, नामरूपको प्रत्ययले छआयतन, छआयतनको प्रत्ययले स्पर्श, स्पर्शको प्रत्ययले वेदना, वेदनाको प्रत्ययले तृष्णा, तृष्णाको प्रत्ययले उपादान, उपादानको प्रत्ययले भव, भवको प्रत्ययले जाति, जातिको प्रत्ययले जरा, मरण, शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य, उपायास उत्पन्न हुन्छन् । यस प्रकारले यी सबै दुःख समूहको समुदय हुने भएकोले यसलाई प्रतीत्यसमुत्पाद कहलिन्छ । (विशुद्धि मार्ग, दोषो भाग- मिष्ठि धर्मरक्षित इसं १९५७)

४. प्रतीत्यसमुत्पाद कस्तो दर्शन हो ?

यो कार्यकारण सम्बन्ध (cause and effect

relationship) राख्ने वैज्ञानिक दर्शन हो । अर्थात् संसारमा कुनै राम्रो वा नराम्रो, असल वा खराब, सुख वा दुःख केही हुन्छ भने त्यसको पछाडि कारण हुन्छ । दुःख र दुःखको कारणको पहिचानपछि निदान हुन्छ । निदानपछि दुःखको कारण निरोध हुन्छ भन्ने ज्ञान हुन्छ । दुःख निरोधको ठीक तरीकाको प्रयोगले दुःख समाप्त हुन जान्छ । व्यक्तिको मन राग, द्वेष, मोहको कारणले तृष्णा, क्लेश, उपादान उत्पन्न भई त्यसैमा लिप्त भएसम्म हरेक सानातिना मान, अपमान, चाहना, लोभ, क्रोध, आसक्तिले मन अविवेकपूर्ण आकर्षणमा परी अनावश्यक दुराकाङ्घा, प्रतिशोध, भ्रष्टताको माया मोहमा पर्ने गर्दछन् र त्यस व्यक्तिबाट आफ्नै लागि पनि सम्यक्, निर्णय, न्याय, इन्साफ गर्न नसकी आफैलाई एकपछि अर्को दुःखको दलदलमा फँसाउने गर्दछन् । यसरी धर्म होइन इच्छा अपूर्ण रहनाले आफै असन्तुष्ट रहने गरी पापको खाल्डोमा स्वयंलाई पारी जीवनलाई अत्यन्त दुःखपीडामा बिताउने गर्दछन् । यस्तो विकृतिको बन्धनबाट मुक्त हुने, छुटकारा लिने, पापरूपी वाण बीचमा नगढने गरी निस्तेज गर्ने र आफ्नो होश ठीक राख्न लगाउने प्रतीत्यसमुत्पाद धर्म निर्वाण-मार्ग हो भन्दा अतिशयोक्ति हुँदैन ।

५. परिचर्चा :-

भगवान् गौतम बुद्धले यो धर्म स्वभावलाई बुद्ध हुने बेलामा अनुलोम प्रत्यवेक्षण र प्रतिलोम प्रत्यवेक्षण एवं निरीक्षण गर्नुभएको थियो । दुःखको उत्पत्ति र विनासलाई भाविता गरी विपश्यनामा लीन भई वहाँ सम्यक्सम्बुद्ध हुन् भएको थियो । प्रसङ्गवस माथि प्रारम्भमा भिष्म आनन्दले प्रतीत्यसमुत्पाद देशना “एकदम सरल र बुझन सजिलो लाग्छ ।” भनी दिएको अभिव्यक्तिलाई परिचर्चा गर्दा उनी त्यसबेला श्रोतापन्न मात्र भएकोले पनि यो दर्शनलाई राम्रोसँग बुझनसक्ने रहेछ भन्ने स्पष्ट हुन्छ र यो दर्शन जानेबुझेको व्यक्ति अरहन्त नै हुन्छ भनी ठोस रूपबाट भन्न सकिने अवस्था छैन ।

त्रिपिटकाचार्य धर्मरक्षितको अनुवाद अनुसार पाली भाषामा अविद्या र संस्कार दुई अङ्ग मात्र अतीत कालको भएको, विज्ञान, नामरूप, षडायतन, स्पर्श, वेदना, तृष्णा, उपादान र भव वर्तमान कालको भएको र जाति र

जरामरण दुई भविष्यत् कालको भएको बताइन्छ । भिक्षु धर्मसूत्रिको भावानुवादमा यो भवचक्रमा अतित हेतु ५, वर्तमान फल ५, वर्तमान हेतु ५ र अनागत फल ५ गरी हेतु फल अङ्गहरू २० वटा देखाइएका छन् ।

माथि खण्ड ३ मा प्रतीत्यसमुत्पाद के हो ? को उत्तरमा लेखिएका विवरणहरू अनुलोम देशना मात्र हो । यो देशनामा अविद्याबाट प्रारम्भ भई जरामरणको अन्तसम्म यो संसार अत्यन्त दुःखमय, अज्ञानी र अविद्यामय छ भन्ने कुराको तर्क राख्दछ । यहाँ मानिसको जन्म हुन्छ, जीवित हुन्छ, मृत्यु हुन्छ, च्यूत हुन्छ र उत्पन्न हुन्छ भन्ने मान्यता राख्दछु । के यो व्याख्या सम्यक् छ ? जीवन र मृत्युको व्याख्या, विश्लेषण जीवशास्त्रले गर्ने हो । यो अनुलोम प्रतीत्यसमुत्पादले के भन्न खोजिरहेको छ ? के संसारमा जीवन हुनु हुँदैन ? के मृत्यु हुनु हुँदैन ? के जन्म हुनु हुँदैन ? अविद्या र अतीतकालको पुण्यपापको वीज मानिएमा यसको नियन्त्रण वर्तमान कालमा जीवले गर्न सक्दैन । भविष्यतकालमा हुने घटनाहरूको Steering अहिले वर्तमान कालमा छ भने त्यसको प्रमाण लिन भविष्य पुग्न खोज्दा वर्तमान नै भूत भइसक्छ ।

प्रतीत्यसमुत्पादमा 'जीवनमा सधै उत्पाद व्यय' अर्थात् उत्पन्न हुन्छ, नष्ट हुन्छ भन्ने सिद्धान्तलाई अङ्गिकार गरिएको छ । तर यो अनुलोम देसनाको परम्परागत व्याख्या जैविक प्रक्रियामा अलमलिएर नकारात्मक व्याख्या प्रदर्शन गरी अविद्याबाट शुरू भई जरामरण दुःखमा नै अन्त्य हुने गरेको छ । यो देशनाले मानव स्वभावको असूर प्रवृत्तिको पक्षमा व्याख्या गरी मानव अङ्गहरू जस्तो विज्ञान (मन), षडायतनलाई दोष दिने गरिन्छ । यिनीहरू दुःख उत्पादक अङ्गहरू हुन भनेर व्याख्या गरिन्छ । संक्षेपमा बर्मा र श्रीलंकाली विद्वानहरूले व्याख्या गरे अनुसार प्रतीत्यसमुत्पाद दर्शनलाई दुई तरीकाले प्रतिपादन गर्ने गरिएको छ । अनुलोम प्रतीत्यसमुत्पाद र प्रतिलोम प्रतीत्यसमुत्पाद । यसपछि माथि खण्ड ३ मा उल्लेख भएको अनुलोम प्रतीत्यसमुत्पादका अङ्गहरू बारे परिचर्चा गरिएको छ ।

क) अविद्या : चतुरार्थसत्यको ज्ञान नभएको-आफ्नै दुःख के हो ? पहिचान गर्न नसक्ने, दुःखको निरोधलाई थाहै नपाउने, दुःख निरोध गर्ने मार्ग सत्यलाई नबुझ्ने, नजान्ने, आफू अज्ञान भएको नबुझ्ने, भूठा असत्य कुरामा विश्वास गर्ने र त्यस अनुसार काम गर्ने नै अविद्या हो । राग, द्वेष, मोह, लोभ, कामवासना, हिंसा, बदलाको भावना

आदि कारणले उत्पन्न हुने तृष्णा, कलेश वर्तमान कालमा नै हाम्रो चारैतिर विद्यमान छ । यी अविद्याले बनाएका घरहरूले हाम्रो चित्तलाई दुःखी बनाइरहेको हुन्छ । यसबाट मुक्तिको उपाय थाहा नहुनु पनि अविद्या हो । अविद्याको प्रत्ययले दुःखको स्वभावलाई संस्थागत रूपमा चेतनामा निवास गराउँदछ र यसैलाई संस्कार भनिएको हो ।

ख) संस्कार : हाम्रो चेतनामा बस्ने गुण दोषका स्वभावहरूलाई हामी हाम्रो संस्कार भन्ने गरेका छौं । जन्मदेखि मृत्युसम्म कुनै कुरा बुझी, नबुझी दान, शील, पूजापाद, प्रार्थना, यज्ञादि गर्ने गरेका छौं । कुनै पर्व जात्रालाई यो हाम्रो संस्कार हो भनी पछिलागेका छौं । संस्कार कुशल पनि हुनसक्छ, अकुशल पनि हुनसक्छ । संस्कारको मान्यताले परम्परागत धारणाहरू मान्य भझरहेका हुन्छन् । यहाँसम्म कि हिसात्मक बलिपूजा पनि गरिरहेका हुन्छन् ।

पञ्चस्कन्धका कारणले उत्पन्न तृष्णाले मनुष्यलाई क्षणिकसुख दिए पनि दीर्घकालसम्म दुःख दिने गर्दछ । यो दुःख सहने प्रकृतिको विकास पनि संस्कार नै हो । अविद्याकै लोभमा परी अभिष्ट प्राप्तिका लागि प्रयास गर्ने, काम गर्ने, उद्योग गर्ने, चेतनालाई संस्कार भनिन्छ । संस्कारको प्रत्ययले विज्ञान उत्पन्न भएर आउँछ ।

ग) विज्ञान : यहाँ अध्ययन, निरीक्षण परीक्षण गरेर प्राप्त नतिजालाई कार्यकारण सम्बन्धमा आधारित रहेर सिष्टमेटिक रूपमा अध्ययन गर्ने वैज्ञानिक भौतिक विधिलाई विज्ञान भनिएको होइन । बौद्ध साहित्यमा विज्ञान भन्नाले जानकारी राख्ने चित्त, मन एउटै अर्थमा लिइन्छ । (विशुद्धि मार्ग, पहिलो भाग पृ. ३५- भिक्षु धर्मरक्षित, सन् १९५६) । पञ्चेन्द्रिय- आँखा, नाक, कान, जिंब्रो, छालाले क्रमशः रूप, गन्ध, शब्द, रस, स्पर्शको कुराहरूलाई त्यसबेला थाह पाउँछ, जुनबेला चित्त वा मनले त्यसको अनुभव गर्दछ । त्यसैले यहाँ चित्त वा मनलाई विज्ञान भनिएको हो ।

एउटा दृष्टिकोणमा संस्कारको कारणले नयाँ जन्म प्रतिसन्धी विज्ञान उत्पन्न हुन्छ भनिन्छ भने लोकले बुझ्ने कुरा प्रतिसन्धीभन्दा यो विषय आध्यात्मिक क्षेत्रमा पर्नुको तुलनामा भौतिक क्षेत्रमा बढी पर्ने देखिन्छ । किनभने यहाँ प्राणीको जन्म हुँदा पुरुषको शुक्र र स्त्रीको डिम्बबीच मिलन हुनुपर्दछ । डिम्ब निःशेचित हुने प्रक्रियालाई नै प्रतिसन्धी भनिएको हो । त्यसैबेला जीवमा चित्त उत्पन्न

हुने हो कि ? निःशोचित भैसकेपछि भ्रुण एकबाट दुई, दुईबाट चार, आठ, सोहँ हुँदै अनुवांशिक गुण DNA (डायोक्सिराइवो न्युक्लिक एसिड) अनुसार बढ़दै गई अन्तमा समय पुगेपछि माताको वंश र पिताको वंश प्रकृतिको एउटा बालक जन्म यो धरतीमा हुन्छ । बच्चामा आमाबाबु दुबैको अनुवांशिक गुणले बच्चाको रूप निर्धारण गर्दछ । यस्तो कुरा स्वास्थ्य विज्ञानले अध्ययन गर्छ । बर्माका महास्थिर लेडी सयाडोले "संस्कारको कारणले नयाँ जन्म प्रतिसन्धि विज्ञान उत्पन्न हुन्छ भन्ने विषय चाहिँ एउटा मिथ्या दृष्टि हुन जाने सम्भावना भएको विषय हो ।" भनेर यो विषय विवादास्पद भएको तरफ औल्याउनुभएको छ ।

अर्को दृष्टिकोणमा व्यक्तिको अविद्यादि कारणले कुशल वा अकुशल कर्म भई चित्त उत्पन्न भएर आउँछ भन्ने कुरा परिकल्पना जस्तो देखिन्छ । त्यसैले यसलाई भौतिक विज्ञानसित सम्बन्ध नगरी मनोवैज्ञानिक, सामाजिक रूपमा एक व्यक्तिको अर्को व्यक्तिसित व्यवहारिक सम्बन्धले उत्पन्न हुने लोभ, मोह, घृणा, द्वेष, रिस राग, हिसालाई आधारित गरेमा आपसी द्वन्द्व भएर यहाँ पनि विभिन्न प्रकारको राग, द्वेष, मोह चित्त, मन, विज्ञान उत्पन्न हुने नै गर्छन् । सानो तिनो अन्तरक्रिया, प्रतिक्रियाले पनि मनमा नयाँ प्रेम, हिसा, आक्रोश, बदलाको भावना, नफरत पैदा हुने गर्छन् । यसरी मनुष्यहरूमा हजारौं विज्ञानहरू उत्पन्न भइरहन्छन् र उत्पत्ति-व्ययको सिद्धान्त अनुसार यिनीहरू कुनै पनि नित्य रहँदैनन्, तबसम्म जबसम्म शत्रुताको भाव मनमा समाप्त भएर मैत्री र करुणा उत्पन्न हुँदैनन् । यसरी विज्ञानको प्रत्ययले नामरूपको उत्पत्ति हुने वातावरण बन्छ ।

घ) नामरूप : दुःख वा सुख अनुभूति गर्ने पुद्गलको वेदना र संस्कार बुझाउने संज्ञालाई 'नाम' भनिएको छ भने चीसो गरम आदि कारणले नाश हुने नामको आकार प्रकार वस्तुलाई रूप भन्ने गरिएको छ । नामरूप भन्नाले भौतिक अभौतिक वस्तुको पहिचान के हो कुन आकार प्रकार हो सजीव निर्जीव के हो भन्ने ठच्याई बुझिन्छ । मानवको चित्त चेतसिक परम्परालाई नाम काय र आँखाले देख्न नसकिने शरीरलाई रूप काय भनेर पनि चिनिन्छ । नामलाई वेदना, संज्ञा, संस्कार र विज्ञानका स्कन्धहरूमा देखाइन्छ भने रूपलाई ठोस, गृष्म, वायु, तरलमा देखाइने गरिएको छ । नाम काय छैन भने रूप काय पनि हुँदैन ।

एक दृष्टिले हर्ने हो भने वर्तमान अवस्थामा गर्भ गृहमा चित्त (विज्ञान) ले स्थान पाएपछि बीजको प्रकृति (DNA) अनुसार परिपक्व भएपछि धरतीमा जन्मनुभन्दा अगाडि

प्राणीको नामरूप त्यसको पञ्चेन्द्रीय, मुटु, कलेजो, फोक्सो, मस्तिष्क, मृगौला, क्लोम, पित्त, मज्जा, हाङ्ग, मासु, छाला, नसा, रगतादि एवं विभिन्न ग्लाण्डस्हरू निर्माण भइसकेका हुन्छन् । यति मात्र होइन के कस्तो भोजन पेटमा गएमा त्यसलाई विभिन्न के कस्तो रस निस्कनु पर्ने हो त्यसको स्वचालित रूपमा बन्दोबस्त भैसेकेको हुन्छ । जस्तो दूध खाएमा पेटबाट रेनिन भन्ने पदार्थ तुरन्त निस्की दूधलाई दही बनाएर शरीरले पचाउने क्रिया शुरू गरिहाल्छ । परन्तु पञ्चेन्द्रीय र मन समेत गरी छआयतनलाई दुःखको उत्पादको कारण किन मान्न थालिएको होल ? मानिलिए भुट्टा मुटु, कलेजो, मृगौला, पित्त, मस्तिष्क आदिमा केही सानोतिनो गडबडी भएपनि मानिसले दुःख त व्यहोर्ने पर्छ । दुःखको अनुभूति गर्ने मनको केन्द्रविन्दू यही ठाउँमा छ भन्न नसकिएपनि, समान्यतः मस्तिष्कलाई मानिन्छ । छआयतन जानकारीको द्वार (Door of information) मात्र हो । यसलाई सकारात्मक र नकारात्मक बनाउने मनका भावनाहरू नै हुन् ।

विज्ञानको प्रत्ययले नामरूप उत्पन्न हुन्छ भन्नेतर्फ अर्को दृष्टिकोणले हर्ने हो भने राग, द्वेष, मोहकै जन्म चित्त (विज्ञान) मा भएको कारणले त्यसको प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष रूप बाह्य जगतमा देखिन थाल्ने हो । जस्तो पुद्गलमा अहंकारले ठोस आकार लिनु द्वेष ऋधाग्नी प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष बलेको देखिनु, माया मोहको रङ्ग हावभावमा देखिनु, प्रेम र घृणाको चित्त जाग्नु आदि कारणले दुःख, सुखको अनुभव हुनगएको हुँदा नामरूप हुनगएको हो । नामरूप वर्तमानमा प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रहने कुरा हो । यसै नामरूपको कारणले छआयातको उत्पत्ति हुन्छ ।

ड) छआयतन-स्पर्श : पाँच ज्ञानेन्द्रीय चक्षु, श्रोत, घ्राण, जिह्वा र कायले देखेको, सुनेको, सुधेको, रस लिएको र स्पर्श गरेको अनुभूति गर्ने मनलाई समेत बौद्ध साहित्यमा छआयतन भनिएको हो । यिनीहरूलाई आन्तरिक आयतन भनिन्छ । यसले आरम्भणसित सम्पर्क गरी स्पर्श उत्पन्न गराउँछ । यी आयतनहरूको बाह्य आयतन ६ वटा भनेको आँखाको आरम्भण रूपवर्ण, कानको आरम्भण शब्द, नाकको आरम्भण गन्ध, जिब्रोको आरम्भण रस, शरीरको आरम्भण स्पर्श र मनको आरम्भण धर्म हो । यी बाहिरी आयतनको सहयोगबाट आन्तरिक आयतनहरूमा स्पर्श उत्पन्न गराउन सक्छ । स्पर्श भनेको छवटा आरम्भणलाई भेट्ने स्वभाव हो । स्पर्शले कुनै एक वा एकभन्दा बढी आयतनको माध्यमबाट आरम्भणसित सम्पर्क

गर्न सकदछ । यसरी आएको सम्पर्कलाई चित्त अथवा विज्ञानले थाहा पाएको हुन्छ । छआयतनको प्रत्ययले स्पर्श उत्पन्न गराउँछ । मनुष्यमा वेदना उत्पन्न गराउन स्पर्शको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ ।

च) वेदना : स्पर्शको प्रत्ययले वेदना अर्थात् संवेदना, अनुभूति उत्पन्न हुन्छ । स्पर्शको स्वभावानुसार मनुष्यले वेदनाका सुख, दुःख, उपेक्षाको अनुभूति गर्दछ । भनाइको तात्पर्य रूप, शब्द, गन्ध, रस र शरीलाई आँखा, कान, नाक, जिंगो र शरीर (छाल) ले प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष अनुभव गर्दछ र विज्ञान, चित्त, मनले ती ती आरम्भणहरूमा स्पर्श गरी संवेदना उत्पन्न गर्दछ, त्यो वेदना हुन्छ । यहाँ शरीरको छालाले छोएको मात्र स्पर्श भनिएको होइन । एक वा एकभन्दा बढी आयतनसित स्पर्शले सम्पर्क गर्न सकदछ र यसबाट रसको अनुभूति, रुची अरुची, मीठेनमीठो, प्रियअप्रिय, सुखदुःख वा निरपेक्षताजस्ता वेदनाहरू उत्पन्न हुन जान्छन् । अविद्यामय चेतनाको प्रसङ्गमा प्राप्ति उपलब्धिका लागि उक्साउने, छट्पटाउने, पीडा अनुभव गर्ने, सुख रमाइलो अनुभव गर्ने वेदनाको रूप हो । वेदनाको प्रत्ययले तृष्णालाई निम्त्याउँदछ ।

छ) तृष्णा : तृष्णा मानसिक क्रियाकलाप हो । यसले रूप, शब्द, गन्ध, रस, स्पर्श र मनप्रति आरम्भणको स्पर्श भएको कारणले आकर्षण-विकर्षण गर्न वित्तिकै उत्पन्न वेदनाको माग पूर्ति गराउन तृष्णाको जन्म हुने गर्छ । चक्षुआयतन र मनआयत (आँखा र मन) दुवै स्पर्श हुने रूपको कारणले उत्पन्न हुने तृष्णालाई रूप तृष्णा भनिन्छ । कान र मनबाट शब्द तृष्णा, नाक र मनबाट गन्ध तृष्णा, जिंग्वा र मनबाट रसको स्पर्शले रस, तृष्णा, कान र मनबाट स्पर्श तृष्णा, मन मात्र हुने धर्म तृष्णा भन्ने गरिन्छ ।

तृष्णालाई मानिस पतन गराउने मार्गको रूपमा लिइन्छ । अर्थविद्हरू, व्यापारीहरू तृष्णा नभएको अवस्थामा आर्थिक क्रियाकलाप बन्द हुने, बजार बन्द हुने तर्क गर्दछन् । पानी खाने तृष्णा भएपनि नखाने भनेर कुतर्क गर्नु हुँदैन । कुलतमा नपर्ने, व्यभिचारमा नफस्ने, नक्कली सामान नबेच्ने, लोभमा परी भ्रष्टाचार नगर्ने, गुणस्तर नभएको सामान उत्पादन गरी गुणस्तर भएको बराबर पैसा लिई जनतालाई नठग्ने इत्यादि कुराहरूमा सीधासादा मानिसहरू फस्नबाट बच्यो भने तृष्णाले मानिसको जीवन र सम्पत्ति बर्बाद गर्न पाउँदैनन् ।

तृष्णाले जीवनलाई सुख होइन दुःखको भुमरीमा

पार्ने, मनलाई खराब गर्ने, भावनालाई व्यक्तिगत रूपबाट संकुचित गर्ने, सत्यबाट असत्य मार्गमा गमन गराउने भएकोले तृष्णा अनुलोम प्रतीत्यसमुत्पादमा पर्न गएको हो । तृष्णाको प्रत्ययले प्रवल इच्छा अर्थात् उपादानको उत्पत्ति हुन्छ ।

ज) उपादान : मनमा सृजना हुने कुनै पनि धर्म (स्वभाव) निमित्तलाई दृढसँग ग्रहण गर्नुलाई उपादान भनिन्छ । निमित्तहरूलाई दहोसँग ग्रहण गर्ने वा समाले चेतासिक धर्मलाई उपादान भनिएको हो । यसले तृष्णाप्रति प्रबल आशक्ति पैदा गर्छ । परिणामस्वरूप चतुरार्थसत्यको पक्षलाई मनन, अनुशीलन गर्न रुची राख्दैन । आफ्नो तृष्णा मेट्नु नै ठूलो कुरा हो भनी उत्पीडित भई षडायनबाट उत्पन्न स्पर्श, वेदना, तृष्णालाई भविष्यमा हुने विपरिणामलाई बेवास्ता गर्दै उपभोग गर्ने तीव्र इच्छा गर्दछ र दुःखको खाडलमा जाकिने वातावरण बनाउँछ । वास्तवमा उपादान स्थितिसम्म पुग्दा पुद्गल आफ्नो मनोगत तर्कवितर्कले पनि आफ्नो कुरा चाहना उचित छ भन्ने सोचाइमा पुग्दछ । उसले सत्य र इमान्दारीसाथ कुरा गर्ने मित्रको कुरा सुन्न तयार हुँदैन । यसरी उपादानको प्रत्ययले यथार्थमा भवको उत्पत्ति हुन्छ । आफ्नो साँच अनुसारको तृष्णाको प्राप्तीको लागि उपादानले चित्तलाई दहो बनाउँछ र यथार्थमा भवको निमित्त प्रत्यक्ष कार्य गर्दछ ।

झ) भव : आफ्नो अविद्या, संस्कारादि कारणले टाँगन घोडाजस्तो भई व्यक्ति आफ्नो स्वार्थको पछि सीधै दौडिन्छ । त्यसबेला आफ्नो स्वार्थको बाटो सिवाय दायाँ बायाँको सत्य केही देख्दैन । जति देखिएको छ त्यति त्यसको भव हुन्छ । मानिसहरू बीचमा पनि कसैको अहंकार, अत्याचार दुष्ट्याई र कपटपूर्ण व्यवहारले कैयौं जनता उत्पीडित, दुखित भइरहेका छन् । अनुचित तरीकाले पैसा कमाउन, जग्गा जमीन हड्पन, सामानहरूको कालाबजारी गर्ने आदि अनेक छलछाम गर्ने काम प्रत्यक्ष रूपमा भवको जन्मपछि हुने गर्दछ । यो नकारात्मक सोचले जन्म हुने क्रियाकलाप हो । खराब मानिसको क्रियाकलापले तृष्णा उपादानले कुकर्मलाई बढावा दिई धेरै मात्रामा पापकर्महरू हुने गर्छन्, अशान्तिपूर्ण भवहरूको बृद्धि गर्छन् । धर्मशास्त्रमा नर्कलोक, दिव्य लोक, मनुष्यलोक जे भने पनि यो व्यक्तिको साँच र गुण अनुसार पछि धरतीमा व्यक्तिले अनुभूति गर्न भवको कुरा हो । अर्थात् स्वर्ग र नर्कको अनुभूति व्यक्तिको असल खराब सोचले

बन्ने भवको परिणाम हो । यसरी भवको प्रत्ययले जाति उत्पन्न हुन्छ ।

ज) जाति : संसारमा विभिन्न मनुष्यहरूबीच अन्तरक्रियाद्वारा वा भोक, रोग, लोभका कारणले उत्पन्न हुने भावात्मक रूप, संवेग, सोच, विचार आदिका भवहरूमा एक वा विभिन्न प्रकारका राग, द्वेष, मोहादिको यथार्थमा जन्म हुनुलाई जाति भनिन्छ । त्यसरी जन्मिएको जातिको आ-आफै गुण विशेषताहरू हुने गर्छन् । यहाँ जातिको अर्थ काला गोरा, ब्राह्मण, क्षेत्री, वैश्य, शुद्र आदिका जातजातिलाई भनिएको होइन । यथार्थ स्थितिमा एउटा पुद्गलमा परिस्थितिवस आएको विभिन्न चित्त धारणाहरू, सोचविचार आदिले चित्तमा डेरा जमाएको, घर निर्माण गरेको कारण दुःखको सिर्जना हुन जाने वर्ग विशेषलाई जाति भनिएको हो ।

एक अर्थमा जातिलाई पुद्गलको पहिलो जन्म मान्ने हो भने पहिलो जन्मको भौतिक रूपलाई बुझ खोजौ । बच्चाको DNA अनुसार गर्भभित्र हुर्कनु पर्ने सम्पूर्ण प्रक्रिया सामान्यतः २७० दिनमा पूर्ण भएपछि माताको गर्भबाट तीव्र वेदनाकासाथ निःशृत भई बच्चाको जन्म हुन्छ, ऊबाट जोडिएर आएको सालनाल विच्छेद गरिन्छ । त्यसपछि बच्चाको फोक्सोले स्वतः काम गर्न थाल्दछ, सालनालबाट आउने खानेकुरा नपाएपछि, उसलाई भोक लाग्न थाल्दछ । गर्भबाट बाहिर आएपछि चिसो तातोको अनुभव हुन थाल्दछ । केही छिनपछि बच्चा अकस्मात रुच्छ । बच्चाले दूध चुस्न थालेपछि उसको भोक मेटिन्छ, उसले आमाबाट पाउने माया र सुरक्षाको अनुभूति गर्दछ । यसरी बच्चा र आमाबीच आध्यात्मिक सम्बन्धको शुरुवात हुन्छ । बच्चामा हुने राग, द्वेष, मोहका कुराहरू पछि विस्तारै उसका स्वभावहरूमा देखिए आउँछन् र यी सबै पूर्वजन्मको फल हो भनी वैज्ञानिक रूपले पुष्टि नभए पनि यस्तो कुरामाथि हामी अन्धविश्वास राख्दै आएका छौ ।

अर्को अर्थमा शूक्ष्म रूपबाट विचार गर्ने हो भने मानिसमा जाति उत्पन्न भएपछि त्यसको ठोसरूप देखिन थाल्दछ, जस्तो एक जना मान्छेको दुश्मन छ, उसलाई मार्ने उपादान पलायो, उसले दुश्मनको बारेमा यथार्थ जानकारी (भव) लियो, अनि उसले एउटा हत्यारालाई रकम दिएर दुश्मनलाई मार्न लगायो । हत्याराले त्यसलाई मान्यो । छानवीन गर्दा प्रहरीले ती दुवै जनालाई पत्रन सफल भयो । दुबै जना जेलमा परे । यहाँ त्यो मान्छेलाई

दुश्मन मार्न विचार दृढ हुनु उपादान हो, उसको बारे जानकारी लिनु भव हो । हत्यारालाई मार्न लगाउने निर्णय गर्नु उसको जाति उत्पन्न हुनु हो । दुश्मन मन्यो । दुबै जना अपराधी जेल पन्यो, कर्म सिद्ध भयो । यसले जातिको प्रत्ययले जरा, मरण, शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य, उपायास ल्याउने वातावरण बन्यो ।

ट) जरा, मरण, शोक, परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य, उपयास : उत्पन्न हुनु विनास हुनुको मूल सिद्धान्त अनुसार कुनै पनि जीवित शरीरको रूप यथास्थितिमा सधैँ स्थीर हुँदैन । त्यसैगरी सोचविचारको रूपपनि सधैँ यथास्थितिमा बस्दैन । कुनै चित्तमा विचारको उत्पत्ति भएपछि त्यो वृद्धि हुन्छ, वृद्ध, हुन्छ, अनेक दुःखहरू ल्याउँनेछ र मृत्यु हुन्छ । दिनप्रतिदिन जीर्ण हुने रूप र स्वभावलाई जरा भनिएको हो । अनुलोम प्रतीत्यसमुत्पादमा विचारको नराप्त्रो रूप र स्वभावले शोक, परिदेव, पश्चाताप, दुःख दौर्मनस्य ल्याउँछ ।

कुनै पनि मानिसले आफूले सत्य ज्ञान महशूस नगरिकन आफूले गरेको कुकर्मप्रति दुःख, पश्चाताप, शोक, अफसोच गर्दैन । जब अविद्या नाश भई विद्याको प्रादुर्भाव हुन्छ, त्यसबेला आफूले गरेका अत्याचार महशूस गरी आफूले शत्रु ठानेका दाजु, भाइ, बन्धु, छिमेकी, साथीहरू विरुद्ध आफूले गरेका कुकर्मप्रति हृदयदेखि शोक, पश्चाताप, दुःख प्रकट गर्न गर्दछ । अविद्यामय संसारमा आमा, बाबु, आफन्त, साथी, भाइ जसबाट आफूलाई सुखसुविधा लाभ भएको थियो, तिनीहरूको मृत्युप्रति दुःखित भई विलाप गर्ने परिदेव गर्ने, आँखाबाट आँशु भार्ने, रूने, कराउने आदि मोहवश गरिने लोकाचार मात्र हुन् ।

६. प्रतिलोम प्रतीत्यसमुत्पाद :

बोधिज्ञान प्राप्तिको लागि प्रतीत्यसमुत्पादको निरोध धर्मको पालना गर्नुपर्दछ । यो धर्मको पालन र्गदा चतुरार्थसत्यको पूर्णरूपेण अनुशरण हुनुपर्दछ । प्रतिलोम प्रतीत्यसमुद्दत्पादबाट मात्र सकारात्मक रूपमा बोधिज्ञानतर्फ अग्रसर हुन सकिन्छ । प्रतिलोम प्रतीत्यसमुत्पाद यसप्रकार छ ।

अविद्याको निरोधबाट संस्कारको निरोध हुन्छ ।

संस्कारको	"	विज्ञानको	"	"
विज्ञानको	"	नामरूपको	"	"
नामरूपको	"	षडायतनको	"	"
षडायतनको	"	स्पर्शको	"	"
स्पर्शको	"	वेदनाको	"	"

वेदनाको	”	तृष्णाको	”	”
तृष्णाको	”	उपादानको	”	”
उपादानको	”	भवको	”	”
भवको	”	जातिको	”	”
जातिको	”	जरामरण, शोक, परिदेव, दुःख दौर्मनस्य,		
उपायास	आदिको	निरोध	हुन्छ	।

अविद्या, संस्कारादिको निरोधले मानवको मानसिक स्तरमा वृद्धि हुन्छ । जसको चित्त हीन, न्यून, संकीर्ण, लोभी, पापी छ तिनीहरूको हृदय भावना कुनै पनि हालतमा विशाल हुन सक्तैन । फलस्वरूप तिनीहरू कहिल्यै पनि अविद्याबाट मुक्त हुन सक्तैन । आफ्नो क्लेश, तृष्णा, वेदना, उपादान, शोक, दुःख, दुर्मनको नियन्त्रण र निरोधका लागि त्यागी भिष्म, सन्तमहात्मासँगग्को सत्सङ्गत हुनु जरूरी छ । यसबाट बोधिज्ञानप्रति श्रद्धा, जागरूकता र इच्छाशक्ति उत्पन्न भएमा मानव प्रतिलोम प्रतीत्यसमुत्पादर्तर्फ अग्रसर हुन सक्दछ । जीवनमा प्रत्येक दिन प्रत्येक पटक दुःख वा समस्यासँग सामना गर्नुपर्दा चतुरार्थसत्यलाई अवबोध गरी १) दुःख वा समस्याको पहिचान गर्नुपर्छ । (Identification of Sorrow or Problem), २) दुःख वा समस्याको कारण पहिचान गर्नुपर्छ । (Identification of the Causes of Sorrow or Problem), ३) दुःख वा समस्याको निरोध पहिचान गर्नुपर्छ । (Identification of the Solution of Sorrow or

Problem) र ४) दुःख वा समस्याको निरोध मार्ग (Identification of the Process and Path of the Solution of Sorrow and Problem) पहिचान गर्नुपर्छ । दुःख वा समस्याको पहिचान, कारण, निरोध र मार्ग सम्यक् भएन भने अभ्यास व्यर्थ हुन्छ । सम्यक् निर्णयमा पुग्नको लागि “अत्ता हि अत्तनो नाथो”...भन्ने बुद्धवचनलाई सम्फेर मानवलाई आफ्नो विषयमा निर्णय गर्ने अधिकार छ भन्ने मान्यता बिर्सनु हुँदैन । यसबाट उपासक उपासिकाहरूमा प्रज्ञाको प्रादुर्भाव भई सुख र शान्तिको मार्गमा अघि बढ्न सकिन्छ । विना प्रज्ञा समस्या पहिचान, त्यसको कारण र निरोध थाहा पाउने क्षमता उन्पन्न हुँदैन ।

प्रतिलोम देशनामा भएका कुनैपनि विषयमा अविद्यादेखि जरामरणसम्पका कुराहरू निरोध गर्ने प्रयास गर्दा चतुरार्थसत्यलाई लागू नगरी सुखै छैन । असल भावनाको विकासको लागि खराब भावना त्याग गर्नसक्ने दृढता हुनु जरूरी छ । आफ्नो चेतनालाई सतर्क ठीक, बेठीक के हो त्यसमा होस राख्नु पर्दछ । व्यक्तिवादी सँचबाट माथि उठेर देश र समाजको हित र कल्याणका लागि कामकाज गर्ने सँच विचार ल्याउन सकिएमा भविष्यका सन्ततिहरूको लागि उपकार हुनजान्छ । यसरी चित्तमा सकारात्मक प्रवृत्ति विकास भएमा प्रतिलोम प्रतीत्यसमुत्पादबाट मार्गफल प्राप्तिर्फ लम्कन सकिने कुरामा संशय राख्नु पर्दैन ।

क्रमिक वचत गर्ने बानी बसालौं
बोट नमासी मिठो फल खाओं

रजिस्टर्ड नं. ९००/०६२-६३

इन्द्रेणी वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.

गुरुजुधारा, काठमाण्डौ

फोन नं. ४३१५३४४, फ्याक्स: ४३१०४५८

ईमेल: indrenico_operative@yahoo.com

इन्द्रेणी सहकारीको रेमिट सेवा

संसारको जुनसुकै ठाउँबाट पठाएको रकम
सप्ततारा इन्टरनेशनल प्रा.लि.

मार्फत

इन्द्रेणी सहकारी गुरुजुधारामा तुरुन्तै पाइन्छ ।

सम्पर्क फोन नं. ४३१५३४४, फ्याक्स: ४३१०४५८

कागले कान लव्यो भृद्वैमा पषि पषि कुद्धनु हुठन

कोण्डन्य

बुद्धलाई स्वतन्त्र, विन्तन र मननका अग्रपक्षधर्मानिन्छ । बुद्धले कहिलयै-कतैपनि स्व-सन्देश (धम-दर्शन) प्रचारार्थ विश्वास र करकापको नारा लगाएनन् । यसै पद्धतिलाई बुद्धिजीवीहरूले विज्ञानसम्मत धर्मका रूपमा परिभाषित गरेका छन् । धम्पदमा उल्लेखअनुरूप पञ्चावन्तस्स अयं धम्मो नायं धम्मो दुपञ्चस्स अर्थात् बुद्धिविवेकलाई प्रयोग गर्ने प्रज्ञावानहरूका लागि देशित धर्म हो - बुद्धशिक्षा । यसउसले बुद्धशिक्षालाई प्रज्ञावानहरूको धर्मको रूपमा लिइन्छ । विज्ञाले अभूतपूर्व सफलता हासिल गरिसकेको यो विश्वपरिवेशमा समेत अझै धर्मकर्मको नाउँमा धर्मगुरु वा धर्मचार्यहरू ग्रन्थशास्त्रलाई नै हवाला दिई ती पुराना शास्त्रसम्मत जस्तो छ हुबहु मान्नु पर्छ, कुनै प्रश्न-प्रतिप्रश्न तेर्स्याउनु हुन्न भनी रटान गरिरहेमा यो अन्धश्रद्धा र अन्धभक्तिलाई बढावा दिनुजस्तै हुन्छ कि हुँदैन, यो विचारणीय प्रश्न हो । कुनैपनि धर्मकर्म जसलाई हामीले दैनिक विधिव्यवहारमा प्रयोगको रूपमा अगाडि बढाउँदा हामीले विवेकबुद्धिलाई समेत ख्याल गर्नुपर्न हुन्छ । बुद्धशिक्षालाई दैनिक जीवनमा उतार्नहरूले विज्ञानसम्मत धर्मका रूपमा पनि चर्चा गर्ने गर्दछन् । वास्तवमा तथागत सम्यक् सम्बुद्धले आफ्नो शिक्षालाई प्रचारप्रसार गर्ने क्रममा कहिकौ जबरजस्ती लाद्ने गरेको पाईदैन । उनले धर्मअभ्यास प्राप्त गर्नेहरूलाई हरहमेसा बुद्धिविवेकपूर्ण तवरबाट सजग एवं सतर्कता अपनाउनु पर्ने कुरामा जोड दिएका छन् । कहिकौ पनि आफूले प्रकाश गरेका शिक्षालाई मान्नै पर्छ भनेर कसैलाई भुक्याउने र कसैलाई लालीपप खुवाएर आकर्षित गर्ने कार्य गरेका छैनन् । कुनैपनि बेला जो कसैले बुद्ध शिक्षाप्रति आकर्षित भएर यदि त्यसबाट जीवनमा सुखशान्ति प्राप्त हुने हो भने त्यस शिक्षालाई हामीले स्वीकार गर्नसक्ने हुन्छौ अन्यथा जबरजस्ती परम्पराकै नाममा मात्र धर्मकर्म गर्दा धर्मको मर्मलाई हामीले मनन् गर्नसक्ने हुँदैनौ ।

त्यसैले तथागत शास्ताले स्पष्टतः किटानका साथ भनेका छन् - जतिसुकै सुदीर्घ परम्पराबाट जुनसुकै धर्मकर्म आइरहेको किन नहोस्, जतिसुकै मानिसहरू त्यस बारेमा ठुलठुला स्वरमा बोल्ने किन नहोस्, अभ धार्मिक ग्रन्थमै उल्लेख गरेका कुराहरू किन नहोस्, तर्कसम्मत, अनुमानसम्मत, जो कसैबाट अनुमोदित, परीक्षित या अत्यन्त आकर्षक व्यक्तित्व भनौ वा पूज्य आचार्यगुरुवरका श्रीमुखबाट उपदिष्ट धर्मव्याख्यान किन नहोस्, ती यावत् कुरालाई तबसम्म नमान जबसम्म

आफ्नो अनुभवी ज्ञानले थाहा हुँदैन कि यो राम्रो हो, कुशल हो, दोषरहित छ, यसले दुःख हुँदैन, यसले अहित गर्दैन् । यी यावत् पक्षमा कुनैपनि प्रश्न उठान गर्ने नहुने, जे भने पनि आँखा चिम्लेर स्वीकार्तु पर्न, पुरानो र धार्मिक मान्यता भन्ने वितिकै त्वम् शरणमको रूपमा स्वीकार्तु पर्छ भन्ने हुँदैन । सन्देह र शङ्खा उपशङ्खा रहन्जेल त्यसप्रति प्रश्न उठाउने, आफ्नै स्वविवेकले अभ्यास गरेर ठिक लाग्छ भने मात्र कुनै पनि कुरालाई स्वीकार गर्न स्वतन्त्र हुने शिक्षालाई हामीले वैज्ञानिक शिक्षाको रूपमा परिभाषित गर्न सक्छौ । तथागत शास्ताले कालामहरूलाई निर्दिष्ट उपदेशलाई बौद्धिक क्षेत्र वा विचारकहरूको गम्भीर आकाशमा एक यस्तो विद्युतरेखाजस्तो सावित भएको छ, जसले सदासर्वदा आयामिक प्रकाश दिइरहेकै हुन्छ । त्यसैले बुद्धशिक्षालाई सार्वजनीन, सार्वकालिक एवं सार्वभौमिक मानवीय हितसुखको धर्मको रूपमा समेत परिभाषित गर्न सकिन्छ । यस विषयलाई निम्न उल्लेख्य सूत्रबाट अभ प्रष्टचाउन सकिन्छ ।

तथागत शास्ता शिष्यहरूसहित आफ्नो चारिकासँगै कोशल राज्यमा अवस्थित केशमुक्त नामक गाउँमा पुगेको हल्ला गाउँका कालामहरूले थाहा पाए । “तथागतको कल्याणकीर्ति यसरी गाउँभरि फैलियो- “वहाँ भगवान् अरहत् हुनुहुन्छ, सम्यक् सम्बुद्ध हुनुहुन्छ, विद्याचरण सम्पन्न हुनुहुन्छ, सुगत (असल ठाउँमा पुगेको) हुनुहुन्छ, लोकविद् हुनुहुन्छ, अनुत्तर हुनुहुन्छ, पुरुषदम्य सारथी हुनुहुन्छ, देव-मनुष्यको शास्ता तथा बुद्ध भगवान् हुनुहुन्छ ।”

केशमुक्तवासीहरूले जानेबुझे अनुसार, तथागत शास्तालाई दर्शन गरी आदर सम्मानभाव प्रकट गरे । धार्मिक भेटघाटमा औपचारिक-अनौपचारिक तवरले सुखदुःखका कुराहरू गरिए । दर्शनभेटकै सिलसिलामा उपस्थित कालामहरू मध्ये कसैकसैले जिज्ञासायुक्त ढङ्गले मनभरि गुम्सिएका प्रश्नसोधे-“यस केशमुक्तिमा थरिथरि श्रमण-ब्राह्मणहरू आउँछन्, सबैले आफ्नै गुणगान-बखान गर्दैन् र अरुलाई होच्याउने, आफ्नो मत-अभिमत, धर्मसाधना-अभ्यास मात्रै सही, अन्य सबै गलत हुन्छन् भनी आफ्नै पक्षपोषण गर्ने, आफ्नै धर्म-सिद्धान्त-मतलाई प्रकाशित गरी त्यसैलाई ज्वलन्त पुष्टि गर्ने धृष्टता गर्दैन् । अरुको मतवादलाई होच्याउने-घोचपेच गर्ने, चोट पुन्याउने, घृणा गर्ने, निकृष्ट सावित गर्नेजस्तै विधिव्यवहार हेदा सुन्दा हामी आजित भयौ, के हो कसो हो हैरान भइसके । त्यसैले तिनीहरूको डम्फु बजाउने प्रवृत्तिका कारण हामी कालामहरू झन् अलमलिएका छौ, सही गलत ठम्याउन,

उचित अनुचित छुट्याउने भुमिमा रूमल्लिएर्फौ भइरहेछ तथागत शास्ता ! उनीहरु श्रमण-ब्राह्मणमध्ये को सत्य को भूटो भन्ने सही मूल्याङ्कन गर्न नसकदा हामीभित्र शङ्ख-उपशङ्खा जागेको छ, सन्देह प्रवृत्ति जटिल हुँदैछ । त्यसैले के गरौं शास्ता ?!"

धेरै समयदेखि कालामहरूको मनमा सलिकरहेको सन्देह-शङ्खायुक्त प्रश्नहरू ध्यानपूर्वक सुनिरहेका तथागतले जिज्ञासु एवं जवाफ सुन्न आतुर कालामहरूलाई रचनात्मक परिवर्तनमुखी जवाफ यसरी वर्षा नै गरे-

(अंगुत्तरनिकाय, ३. तिकनिपात-७. केसमुत्तिसुत)

“कालाम हो ! शङ्खा गर्नु, सन्देह जनाउनु योग्य छ, स्वाभाविक नै हो । त्यसैले कालामहरू ! तिमीहरूले-

१) पहिल्यदेखि सुन्दै आइरहेको (अनुश्रवण) कुरा भन्दैमा स्वीकार नगर (मा अनुस्वरेण), २) परम्परागत मूल्यमान्यता भन्दैमा स्वीकार नगर (मा परम्पराय),

३) यसरी नै भनिएको भन्दैमा स्वीकार नगर (मा इतिकिरियाय),

४) पिटक-ग्रन्थमा उल्लेख गरिएको (ग्रन्थ प्रतिपादन) भन्दैमा स्वीकार नगर (मा पिटकसम्पदानेन),

५) तर्कसम्मत छ भन्दैमा स्वीकार नगर (मा तत्कहेतु),

६) न्यायसम्मत छ भन्दैमा स्वीकार नगर (मा नयहेतु),

७) आकार-प्रकार राम्रो छ भन्दैमा स्वीकार नगर्नु (मा आकारपरिवितक्केन),

८) यो त हाम्रो मतको अनुकूल छ भन्दैमा स्वीकार नगर (मा दिठ्ठनिजभानक्वन्तिया),

९) प्रवचक वा भन्ने व्यक्ति आकर्षक व्यक्तित्वका हुन् भन्दैमा स्वीकार नगर (मा भव्वरूपताय),

१०) प्रवचक हाम्रो श्रमण पूज्य छन्, अतीव गौरवनीय व्यक्तित्व हुन् भनेर स्वीकार नगर (मा समणो नो गरूति) ।"

- "त्यसैले कालामहरू हो ! जातिबेला तिमीहरू आफै जान्नेबुझ्ने (अत्तनाव जानेयाथ) हुन्छौ कि- यी धर्महरू अकुशल हुन्, यी धर्महरू सदोष छन्, यी धर्महरू विज्ञानबाट निन्दित-आलोच्य छन्, यी समस्त धर्मअनुसार अगाडि बढ्दा अहित हुन्छ, दुःख हुन्छ भने तिमीहरूले त्यसलाई चटकै त्याग गर ।"

तथागतले कालामहरूलाई पुनः प्रश्न सोधे-

- "कालामहरू ! मानिसभित्र जुन लोभ द्वेष, मोह उत्पन्न हुन्छ, के त्यसले हित गर्छ वा अहित गर्छ ?"

- "ती सबै अहितका लागि नै उत्पन्न हुन्छन् त्यसैले अहितकर हुन्छ शास्ता ।"

- "जो लुब्धभई लोभी हुन्छ, लोभले अभिभूत हुन्छ, उ त्यसैको वशमा परी असंयत हुन्छ..... द्वेषी-क्रोधी हुन्छ, द्वेषभावले अभिभूत (दूषित) हुन्छ, उ त्यसैको वशमा परी असंयत हुन्छ..... जो मोहले मूढित हुन्छ, मोहद्वारा अभिभूत हुन्छ, त्यसैको वशमा परी असंयत हुन्छ, त्यस्ताले कसैको हत्या पनि गर्छन्, चोरी पनि गर्छन्, व्यभिचारीणी पनि हुन्छन्, भूटो पनि बोल्छन् र अरुलाई समेत त्यस्तै अकुशल कुर्कम गर्न प्रेरित गर्छन्, अरुलाई पनि त्यस्तै कार्यमा लगाउँछन्, यस्ता धर्म-विधिव्यवहारले दीर्घकालसम्म अहित नै हुने गर्छ, उल्टो मार्ग निर्देशन गरिरहेको हुन्छ ।"

- त्यसैले "कालामहरू ! जुन धर्म वा विधिव्यवहार अकुशल छन्, सदोषयुक्त छन्, विज्ञान-जान्नेबुझ्नेहरूद्वारा निन्दित हुन्छन्, त्यस्मा आँखा चिम्लेर लाग्दा, एकोहोरो रूपमा, त्यस्को भक्त हुँदा, एकलकाँटे अनुयायी हुँदा त्यसले सुखी होइन बरु दुःखी बनाउँछ, हित होइन अहित गर्छ । तर स्वयम्ले धर्मलाई जानी बुझी यी धर्महरू कुशल छन्, निर्दोष छन्, विज्ञानद्वारा प्रशंसित छन्, यसै धर्ममा लाग्दा हित हुन्छ, सुख प्राप्ति हुन्छ भने त्यसलाई ग्रहण गरी आचरण गर ।"

- "कालामहरू ! अवैरचित्त, अव्यापाद चित्त, प्रदूषणरहित चित्त र विशुद्ध चित्त गरी चार प्रकारका दृष्टान्त धर्मको आश्वासन प्राप्त हुन्छ ।"

यसरी उपरोक्त उपदेशात्मक संवादपछि कालामवासीहरूले सन्देश-शङ्खा-उपशङ्खालाई चिरेर दूरगामी सुखशान्तिको मार्ग अपनाउने निधो गरे । वास्तवमा हामी धर्म-संस्कृतिको नाउँ जपेर कतातिर डोहोरिएका छौं, कुन कित्ताको भित्तामा थक्किएका छौं, सही वा गलत बाटो कतातिर रूमलिएको हो भन्ने तथ्यलाई स्वयं हामीले मूल्याङ्कनसहित अगाडि बढ्ने चेष्टा गरिरहनु पर्छ । जीवन-मुक्ति र कर्म-शुद्धिलाई उद्देश्य गर्ने हो भने पनि उपरोक्त तथागत शास्ताले स्पष्ट आज्ञा गरेका मार्ग-दर्शनलाई पछाउने काम-कर्तव्य हाम्रो दायित्वात्तर्गत पर्छन् भने त्यसको अनुगमन स्वयं हामीबाटे हुनुपर्छ । अरु कसैले सुझाउने-बुझाउने, मार्ग प्रशस्त गर्न भनेको निश्चित अवधिका लागि बाहेक सदापर्यन्त हुन सक्दैन । कागले कान लग्यो भनी कसैले भन्नेवित्तिकै कुद्नुभन्दा हो होइन भन्ने वास्तविकता पहिल्याउनु उचित हुन्छ । यसउसले व्यवहारतः स्वयं-आफै धर्म-व्यवहारको कार्य क्षेत्रमा नउत्री, भावितामयी अभ्यासलाई निरन्तरता नदिई, आफै प्रत्यक्ष संलग्न सरोकार राख्ने उद्योगी नभइकन सही मार्गलाई सहीरूपमा पछ्याउन कठिन हुँदैरहेछ भन्ने तथ्यलाई तथागतवाणी "अत्तनाव जानेयाथ" अर्थात् आफैले जान्ने-बुझ्ने निरन्तर अभ्यासको जरूरत पर्छ भन्ने उपदेश प्रवाहबाट स्पष्ट हुन्छ । (श्रोत : आदर्श बौद्ध कथाबाट)

मिथ्यादृष्टि

॥ भिक्षु सुमंगल ॥

मिथ्यादृष्टि, गलत धारणाले जीवन सुखी होइन दुःखी बनाउँदछ । हामी सुख चाहने मान्छेभएकोले सम्यक् दृष्टि हुनु आवश्यक पर्दछ । दुःख कसलाई मन पर्ल त्यसले दुःख मन पर्देनभने हामीले गलत धारणालाई त्याग्नु पर्दछ । मिथ्यादृष्टिको कारण सहीलाई गलत र गलतलाई सही ठानी काम कार्य हुँदा हामी कहिल्यै पनि सही र सम्यक् बन्न सक्दैनौ । त्यसले गर्दा आफ्नो जीवनलाई त हामी बाधा पुन्याउँछौ नै अरुलाई समेत विभन्नबाधा पुन्याउँछौ, यसले गर्दा आफू र अरुलाई समे हानीनोकसानी गर्दै मानव भएर पनि दानवको जीवन जिउन बाध्य हुन्छौ र मरेर पनि भयानक नरकमा परी जन्म जन्म सम्म दुःख भोग गर्नुपर्ने हुन्छ । यहाँ मिथ्यादृष्टिको कारण आफ्नो जीवन पतन गरेका एक व्याधाको कथालाई उपमाको रूपमा प्रस्तुत गर्दा मिथ्यादृष्टिको विपाक भयानक हुन्छ भन्ने ज्ञान हुन्छ की ? भगवान् बुद्धको समयमा श्रावस्तीनगरमा कोक (लुहक) भन्ने एकजना व्याधा थियो ।

ऊ प्रतिदिन जङ्गलमा गई शिकार गर्न जान्थ्यो र जङ्गली जनावर मारेर खान्थ्यो । उसले शिकारी कुकुरहरू पनि पालेको थियो । त्यसले शिकार गर्न जाने बेलामा ती कुकुरहरू पनि साथै लैजान्थ्यो । एक दिन शिकार जाँदा जङ्गलमा एकजना भिक्षुलाई भेट्यो । ती भिक्षु भिक्षाटन जान जेतवन विहारबाट वनजङ्गलको बाटो भई आइरहेका थिए । भिक्षु लाई देख्नासाथ मिथ्यादृष्टि भएका उत्त शिकारीले ठूलो अमङ्गल गराइदियो भनी गाली गन्यो । आज मैले कस्तो अलक्षण मुण्डक चण्डाल पापी भिक्षु भेटें । अब मलाई शिकार प्राप्त हुने होकि होइन ?” भनी जथाभावी गाली गन्यो । भिक्षुले केही नभनी सहनशील भई शहरभित्र प्रवेश गरे ।

शहरमा भिक्षाटन गरी योग्य ठाउँमा बसी भोजन गर्नुभयो र त्यही बाटोबाट फर्कनुभयो । जङ्गलमा पुगी एउटा रुखमुनि स्मृतिपूर्वक बस्नुभयो । उता जङ्गलमा शिकार गर्न गएका शिकारीलाई त्यस दिन एउटै प्राणी शिकार गर्न नपाई दिक्दार भई फर्क्यो । फर्क्दा ती स्थविर भिक्षुलाई फेरि देख्दा शिकारी रिसले चूर भयो । “यही चण्डाल पापी भिक्षुको मुख हेरेर गएकोले यत्रो जङ्गल

घुस्दा पनि एउटै शिकार पाउन सकेन” भनी गाली गन्यो । भिक्षुले भने- “मैले तिमीलाई केही बिगारेको छैन । किन मसँग त्यसरी रिसाएको ? राम्रोसँग होश राख्नू । तिमीले जुन कर्म गरिरहेका छौ, त्यो गर्न नहुने कर्म हो । त्याग्न योग्य कर्म हो ।” यस्तो उपदेशले शिकारीको रीस भन् बढ्यो । अनि उसले “अरे मुण्डन पापी ! तिमीले मलाई उपहास गरको” भनी भिक्षुलाई टोकाउन आफ्ना शिकारी कुकुरहरूलाई छोडियो । कुकुरहरू पनि भिक्षुमाथि भम्टन पुगे ।

भिक्षु आफ्नो रक्षाको लागि रुखमाथि चढे । कुकुरहरू रुख चढन नसकेर उफ्रिरहे । शिकारी दगुर्द आएर आफ्नो भालाले भिक्षुको पाइतलामा घोच्नथाले । भालाको घोचाइले रगत बग्न थाल्यो । भिक्षुले घाउ भएका खुट्टा उचालेर एक खुट्टाले मात्र टेके । शिकारीले त्यही खुट्टामा पनि घोच्न थाल्यो । दुबै खुट्टा टेक्न नसकेर भिक्षु रुखको हाँगा समातेर भुण्डिए । चोटको छटपटाहटले भिक्षुको चीवर तल भन्यो । सो चीवर संयोगले त्यही शिकारीको जिउमाथि पन्यो । कुकुरहरूलाई भिक्षु नै खसेको भान भयो र मालिकलाई नै भम्टिए, त्यही ज्यान गयो । त्यसपछि कुकुरहरू आफ्नो मालिक खोज्न गए । कुकुरहरू टाढा पुगेपछि भिक्षु विस्तारै तल भरे र भुत्रो भएको चीवर लगाएर विहारतिर लागे । विहारमा पुगेर भगवान् बुद्धलाई भएको घटना सबै विन्ति गरे । बुद्धले आज्ञा गर्नुभयो कि बतासको धारतर्फ धूलो छन्यो भने आफैमा पर्छ । जसको हातमा घाउ छैन, त्यसको हातमा नूनचून हाले पनि हुन्छ । शिकारीले आफ्नै मिच्छादिष्टि कर्मको फल पायो ।

यसरी हामीले पनि यदि मिथ्यादृष्टि पालेर बसेमा त्यसको विपाकको रूपमा अवश्य नै दुःख भोग गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यसमा कुनै संकोच छैन । जस्तो बिउ उस्तै फल । हामी दुःख चाहैदैनौ, सुख चाहन्छौ भने आजैदेखि मिथ्यादृष्टिलाई त्यागेर भगवान् बुद्धले देखाउनुभएको सम्यक् दृष्टिलाई अङ्गाल्दै आफू पनि सुखी र आनन्दले बाँचौ र अरुलाई पनि आनन्दले बाँच दिओ । मरणपछि पनि सुगति प्राप्त गरी धर्मलाई धारण गरी सदा सुखी होआै र सुखी बन्नौ ।

भवतु सब भज्ञलं ।

बधाईसहित मैत्रीपूर्ण शुभकामना !

लुम्बिनी विकास कोषको गरिमामय उपाध्यक्ष पदमा
पुनर्नियुक्त हुनुभएका आचार्य कर्मा सांगबो लामा गुरुको
कार्यकाल पूर्ण रूपमा सफल होस् भनी
बधाईसहित मैत्रीपूर्ण शुभकामना !

मिलन बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लिमिटेड

हवनाछ, पाको, न्यूरोड, काठमाडौं।
फोन: ४२३१०३६, ४२२२०६५, फ्याक्स: ४२१६१६७

बधाईसहित मैत्रीपूर्ण शुभकामना !

बुद्ध जन्मभूमि लुम्बिनी, विश्वशान्तिको मुहान लुम्बिनीको आयामिक
विकास गर्न लुम्बिनी विकास कोषको गरिमामय उपाध्यक्ष पदमा
पुनः नियुक्त हुनुभएका लामा गुरु आचार्य कर्मा सांगबोले
उल्लेखनीय भूमिका निर्वाह गर्न सकोस् भनी
बधाईसहित मैत्रीपूर्ण शुभकामना !

सुनौलो कीर्तिपुर बघत तथा ऋष्ण सहकारी संस्था लि.

नगाउँ दोबाटो, नयाँ बजार, कीर्तिपुर

बुद्धको अंतिम यात्रा विवरण-१०

क अनु. दुष्टबहादुर वज्राचार्य

वर्ष ३९ अंक १२ बाट क्रमशः

मल्लपुत्रको कथा : त्यसबखत पुक्कुस मल्लपुत्र आलार कालामका शिष्य थिए र कुसीनगरवाट पावा जाने वाटो लागी गाडाहेका थिए। अनि पुक्कुस मल्लपुत्रले भगवान्लाई एउटा रुखमुनि बसिरहनुभएको देखे। देखेर उनी भगवान्कहाँ गए। त्यहाँ गएर भगवान्लाई अभिवादन गरी एक छेउमा बसे। एक छेउमा बसेका पुक्कुस मल्लपुत्रले भगवान्सँग यस्तो भने— “आश्चर्य हो भन्ते ! अद्भुत हो भन्ते ! जसरी प्रव्रजितहरु शान्तपूर्वक बस्छन् त्यसरी नै तपाईं पनि बस्नुभएको छ। भन्ते ! एकदिन आलार कालाम वाटो हिँडिरहेको बेलामा बाटोवाट एक छेउमा लागि दिवाविहारको निमित्त एक रुखमुनि बस्नुभयो। अनि पाँचशय गाडाहरु उहाँको नजिकवाट गए। भन्ते ! अनि ती गाडाहरुको पछि पछि हिँडिरहेको एक पुरुषले आलार कालामकहाँ गई यस्तो भन्यो— “भन्ते ! यहाँवाट पाँचशय गाडाहरु गएको देख्नुभयो ?”

‘आवुसो ! देखिन ।’

‘भन्ते ! केही आवाज पनि सुन्नुभएन ?’

‘आवुसो ! केही आवाज पनि सुनिन ।’

‘भन्ते ! के तपाईं निदाउनुभएको थियो ?’

‘आवुसो ! म निदाएको थिइन ।’

‘भन्ते ! के तपाईंमा होस थियो त ?’

‘आवुसो ! थियो ।’

“भन्ते ! सो तपाईंमा होस भएर पनि पाँच पाँच सय गाडाहरु तपाईंकै छेउवाट जाँदा पनि न गाडाहरु देख्नुभयो न त आवाज नै सुन्नुभयो। के तपाईंको सङ्गठीमा धूलो लागेको छैन ?”

‘आवुसो ! लागेको छ ।’

“भन्ते ! अनि त्यो पुरुषलाई यस्तो लाग्यो— ‘अहो आश्चर्य ! अहो अद्भुत ! यी प्रव्रजित कति शान्तपूर्वक बसिरहेको होलान्। जहाँ कि होस भएर पनि जागृत भएर पनि नजिकैवाट पाँच पाँच सय गाडाहरु जाँदा पनि न गाडाहरु देख्नन् न त आवाज नै सुन्न्हन्’ भन्दै आलार कालाममाथि प्रसन्नता व्यक्त गरी गयो।”

“पुक्कुस ! यी मध्ये तिमी कुनचाहिं दुष्करतर र दुरभिसम्भवतर ठान्दछौ ? जो होस भएर पनि जागृत भएर पनि पाँच सय गाडाहरु नजिकैवाट गएको न देख्नु र न सुन्नु हो कि जो होस भएर पनि जागृत भएर पनि घनघोर मुसलधारे पानी आएको, विजुली चम्केको र वज्रपात भएको न देख्नु र आवाज न सुन्नु ?”

“भन्ते ! पाँच सय गाडाहरुले … सात सय गाडाहरुले … हजारौं हजार गाडाहरुले के गर्न सक्लान् र ! योभन्दा होस भएर पनि जागृत भएर पनि घनघोर मुसलधारे पानी आएको, विजुली चम्केको र वज्रपात भएको न देख्नु र आवाज न सुन्नु नै दुष्करतर र दुरभिसम्भवतर छ ।”

“पुक्कुस ! एकदिन म आतुमाको दाइँ गर्ने ठाउँमा बसेको थिएँ। त्यसबखल घनघोर मुसलधारे पानी पत्यो। विजुली चम्की वज्रपातद्वारा दाइँ गर्ने ठाउँ नजिकैमा दुईजना कृषकहरु र चारवटा गोरुहरु पनि मारिए। पुक्कुस ! अनि आतुमाका मानिसहरु बाहिर आई जुन ती दुईजना कृषकहरु र चारवटा गोरुहरु मारिए त्यहाँ आए। पुक्कुस ! त्यसबेला म दाइँ गर्ने ठाउँवाट बाहिर निस्की दाइँ गर्ने ठाउँको दैलोनिर बाहिर चंकमण गरिरहेको थिएँ। पुक्कुस ! अनि ती मानिसहरुमध्येवाट एक पुरुष मकहाँ आयो। मकहाँ आई मलाई अभिवादन गरी एक छेउमा उभियो। एक छेउमा उभियो सो पुरुषसँग मैले यस्तो भने— ‘आवुसो ! किन यहाँ मानिसहरु एकत्रित भएका ?’”

“भन्ते ! अहिले भखरै घनघोर मुसलधारे पानीपर्दा विजुली चम्किंदा र वज्रपात हुँदा दुईजना कृषकहरु र चारवटा गोरुहरु मरे। त्यसैले मानिसहरु एकत्रित भएका हुन्। भन्ते ! तपाईं कहाँ हुनुहुन्थ्यो ?”

‘आवुसो ! म यहाँ थिएँ।’

‘भन्ते ! के तपाईंले देख्नुभएन ?’

‘आवुसो ! अहैँ, देखिन ।’

‘भन्ते ! के त आवाज पनि सुन्नुभएन ?’

‘आवुसो ! अहैँ, मैले आवाज पनि सुनिन ।’

‘भन्ते ! के तपाईं निदाउनुभएको थियो ?’

‘आवुसो ! म निदाएको थिइन ।’

‘भन्ते ! के तपाईं होसमा हुनुहुन्थ्यो त ?’

‘आवुसो ! थिएँ ।’

‘भन्ते ! सो तपाईं होसमा भएर पनि जागृत भएर पनि घनघोर मुसलधारे पानी परी विजुली चम्किदा र वज्रपात हुँदा पनि तपाईंले देख्यु भएन र आवाज पनि सुन्नुभएन ?’

‘हो, आवुसो ! सुनिन ।’

“पुक्कुस ! अनि सो पुरुषलाई यस्तो लायो – अहो आश्चर्य ! अहो अद्भुत ! यी प्रव्रजित कति शान्तिपूर्वक बसेका होलान् । जहाँ कि होस भएर पनि जागृत हुँदा पनि घनघोर मुसलधारे पानी परी विजुली चम्किदा वज्रपात हुँदा पनि यिनले न देखे न त आवाज नै सुने भन्दै ममाथि ठूलो प्रसन्नता व्यक्त गरी मलाई अभिवादन र प्रदक्षिणा गरी गयो ।”

यसो भन्तुहुँदा पुक्कुस मल्लपुत्रले भगवान्लाई यसो भने– “भन्ते ! जो मेरो आलार कालममाथि प्रसाद थियो त्यो अब ठूलो बतासमा छाडिदिनेछु वा बेसरी बगिरहेको नदीमा बगाइदिनेछु । धन्य हो भन्ते ! धन्य हो भन्ते ! भन्ते ! जस्तै घोटेकोलाई उत्तानो पारिदिंदा ढाकेकोलाई उघारिदिंदा, बाटो भुलेकोलाई बाटो देखाइदिंदा र अँथ्यारोमा दियो बालिदिंदा आँखा हुनेले रुप देख्यो हो त्यस्तै गरी भगवान्ले मलाई अनेक प्रकारले धर्म प्रकाश पारिदिनुभयो । भन्ते ! अब सो म भगवान्को शरणमा पर्छु धर्म र भिक्षुसङ्को पनि । आजदेखि नमरेसम्म भगवान्ले मलाई उपासक हो भनी धारण गर्नुहोस् ।”

त्यसपछि पुक्कुस मल्लपुत्रले एक पुरुषलाई बोलाए– “हे पुरुष ! तिमीले मलाई सुवर्णवर्णी (सिङ्गवण्ण) एकजोर असल कपडा त्याइदेओ ।” “हवस् भन्ते !” भनी पुक्कुस मल्लपुत्रलाई प्रत्युत्तर दिई सुवर्णवर्णी एकजोर असल कपडा त्याइदियो । अनि पुक्कुस मल्लपुत्रले सो कपडा भगवान्लाई चढाए– “भन्ते ! यो सुवर्णवर्णी एकजोर असल कपडा हो । अनुकम्पा राखी भगवान्ले यो कपडा स्वीकार गर्नुहोस् ।”

“पुक्कुस ! त्यस्तो भए एउटा मलाई देऊ र अर्को आनन्दलाई देओ ।”

“हवस्, भन्ते !” भनी पुक्कुस मल्लपुत्रले एउटा भगवान्लाई चढाए । अर्को आयुष्मान् आनन्दलाई चढाए । अनि भगवान्ले पुक्कुस मल्लपुत्रलाई धार्मिक कथाद्वारा सन्दर्शित, समादीपित, समुत्तेजित र सम्प्रहित पार्नुभयो । भगवान्ले धार्मिक कथाद्वारा सन्दर्शित … सम्प्रहित भएका पुक्कुस मल्लपुत्र आसनबाट उठी भगवान्लाई अभिवादन र प्रदक्षिणा गरी गए ।

अनि पुक्कुस मल्लपुत्र गइसकेपछि आयुष्मान् आनन्दले

सो सुवर्णवर्णी असल कपडा भगवान्लाई चढाउँदा उहाँको शरीर खरानी नभएको आगो भै तेजिलो देखिन थाल्यो । अनि आयुष्मान् आनन्दले भगवान्लाई यसो भन्नुभयो– “आश्चर्य हो भन्ते ! अद्भुत हो भन्ते ! भन्ते ! तथागतको छविवर्ण कति परिशुद्ध र निर्मल देखिएको ! भन्ते ! यो सुवर्णवर्णी असल कपडा भगवान्लाई चढाउने वित्तिकै खरानी नभएको आगो जस्तै तेजिलो देखियो ।”

“आनन्द ! यस्तै हो ! आनन्द ! यस्तै हो ! दुई अवस्थामा तथागतको शरीर अति परिशुद्ध र छविवर्ण अति निर्मल देखिन्छ । कुन दुई अवस्थामा भने– आनन्द ! जुन रातमा तथागतले अनुपम सम्यक् सम्वोधि अवबोध गर्द्ध र जुन रातमा अनुपादिशेष निर्वाणधातुमा परिनिर्वाण हुन्छ । आनन्द ! यी दुई अवस्थामा तथागतको शरीर अति परिशुद्ध र छविवर्ण अति निर्मल देखिन्छ । आनन्द ! आज रातको अन्तिम याममा कुसीनगरका मल्लहरुको उपवत्तन भन्ने शालवनमा दुईवटा शालवृक्षको बीचमा तथागत परिनिर्वाण हुनेछ । अतः आनन्द ! जहाँ कक्धा नदी हो त्यहाँ जाओ ।

“हवस्, भन्ते !” भनी आयुष्मान् आनन्दले प्रत्युत्तर दिनुभयो पुक्कुसले त्याएर (बुद्धलाई) अति तेजिलो दुशाला जोडी अर्पण गरे, त्यो (दुशाला) लगाई राख्नु, भएका बुद्ध सुवर्ण वर्णकै तेजिलो हुनुभयो ।

त्यसपछि भगवान् महत् भिक्षुसङ्को साथ जहाँ कुकुटा नदी हो त्यहाँ जानुभयो । त्यहाँ पुगेपछि कुकुटा नदीमा नुहाई पानी पिई सरेर जहाँ (एक) आम्रवन हो त्यहाँ जानुभयो । त्यहाँ पुगेपछि आयुष्मान् चुन्दकलाई आमन्त्रण गर्नुभयो–

“हे चुन्दक ! तिमीले मलाई चारदोबरी गरी सङ्घाटी पठचाई बिच्छ्याइदिनुभयो । चुन्दक ! म क्लान्त छु, लेट्न चाहन्छु ।”

“हवस्, भन्ते !” भनी भगवान्लाई प्रत्युत्तर दिई आयुष्मान् चुन्दकले चारदोबरी गरी सङ्घाटी पठचाई बिच्छ्याइदिनुभयो । अनि भगवान् दाहिनेतिरबाट सिंहश०या गरी (दायाँ) खुट्टामाथि (बायाँ) खुट्टा राखी स्मृतिसम्प्रजन्य भई उठने संज्ञा मनमा राखी लेट्नुभयो । आयुष्मान् चुन्दक पनि त्यहीं भगवान्को अगाडि बसे ।

“कुकुट भन्ने नदीमा गई बुद्धले निर्मल, पवित्र तथा मीठो पानी पिउनुभयो । अनि अति थकित हुनुभएका शास्ता तथा यो लोकमा अद्वितीय पुरुष हुनुभएका तथागत नदीमा ओल्हिनुभयो ।”

“नुहाई पानी पिई शास्ता नदी पार जानुभयो ।

भिक्षुगणका बीचमा बस्नुभएका अग्रपुरुष तथा धर्मप्रवर्तन गर्नुभएका महर्षी शास्ता आम्रवनमा जानुभयो । अनि चुन्दक भन्ने भिक्षुलाई बोलाई— ‘लेट्नको निमित्त चारदोबरी गरी / सङ्गाठी पटचाई’ आसन विछ्याऊ’ भनी भन्नुभयो ।”

“भावितात्म हुनुभएका बुद्धले यसो भन्नुभएको सुनी चुन्दकले हत्त र पत्त चारदोबरी गरी (सङ्गाठी पटचाई) आसन विच्छ्याइदै । अनि अति थकित हुनुभएका शास्ता लेट्नुभयो । चुन्दक पनि त्यहाँ (शास्ताको) अगाडि बसे ।”

चुन्दको अन्तिम भोजनको प्रशंसा : अनि आयुष्मान् आनन्दलाई भगवान्ले आमन्त्रण गर्नुभयो— “आनन्द ! सायद चुन्द कम्मारपुत्रलाई कसैले चिन्तित गराउनको निमित्त (यस्तो भन्न) सक्छ— ‘आवुसो चुन्द ! तिम्रो लागि अलाभ हो, तिम्रो लागि दुर्लाभ हो, जहाँकि तिम्रो अन्तिम पिण्डपात (भिक्षा) भोजन गरी तथागत परिनिर्वाण हुनुभयो ।’ आनन्द ! चुन्द कम्मारपुत्रको चिन्तालाई यसरी दूर गराइदिनुपर्छ ।

‘आवुसो चुन्द ! तिम्रो लागि यो लाभ हो, तिम्रो लागि यो सुलाभ हो, जहाँकि तिम्रो अन्तिम पिण्डपात (भिक्षा) भोजन गरी तथागत परिनिर्वाण हुनुभयो । आवुसो चुन्द ! मैले भगवान्कै सम्मुखमा सुनेको हुँ र भगवान्कै सम्मुखमा मैले ग्रहण गरेको हुँ— ‘दुई पिण्डपातहरु (भिक्षाहरु) समानफलका तथा समान विपाकका छन् । अरू पिण्डपातहरुभन्दा धेरै महत्कलतर र महानिसंसतर छन् । कुन दुई भने महाराज ! जुन पिण्डपात (भिक्षा) भोजन गरी तथागतले अनुत्तर सम्यक्सम्बुद्धत्व अधिगमन गर्नुभयो तथा जुन पिण्डपात (भिक्षा) भोजन गरी अनुपादिशेष निर्वाणधातुमा परिनिर्वाण हुनेछ । यी दुई पिण्डपातहरु समानफलका तथा समान विपाकका छन् । अरू पिण्डपातहरुभन्दा धेरै महत्कलतर र महानिसंसतर छन् ।’ (अतः) ‘आयुष्मान् चुन्द कम्मारपुत्रले आयु बढाइदिने कर्म संचित गरे, आयुष्मान् चुन्द कम्मारपुत्रले वर्ण बढाइदिने कर्म संचित गरे, आयुष्मान् चुन्द कम्मारपुत्रले सुख बढाइदिने कर्म संचित गरे, आयुष्मान् चुन्द कम्मारपुत्रले स्वर्ग पुञ्चाइदिने कर्म संचित गरे, आयुष्मान् चुन्द कम्मारपुत्रले यश ल्याइदिने कर्म संचित गरे तथा आयुष्मान् चुन्द कम्मारपुत्रले आधिपत्य ल्याइदिने कर्म संचित गरे ।’ (अतएव) आनन्द ! चुन्द कम्मारपुत्रको चिन्तालाई यसरी दूर गराइदिनुपर्छ ।”

अनि यस अर्थलाई बुभन्नुभई त्यसबेला भगवान्ले यो उदान प्रकट गर्नुभयो—
“दिनाले पुण्य बढछ, संयमले वैर संचय हुन्न ।
ज्ञानीले पापलाई त्यागछ, रागद्वेषमोहको क्षय द्वारा ऊ निर्वाण प्राप्त गर्छ ।”

ऋग्मशः

षट्विचार

- राज शाक्य ल.प.

यौवनको फूल फुल्यो भनी

मस्त हुनु बेहोसी रहेछ
होसले हेरे यौवन त

जिन्दगीको आधा मृत्यु रहेछ ।१।

मद-पदमा मस्त हुनेहरूलाई

सत्यवचन बिष हुँदो रहेछ

चिल्लो घसी चाप्लुसीले नै

पूजा-स्तकार गर्नु पर्दोरहेछ ।२।

बादल जति नै माथि उडे पनि

आकाशलाई छुन सक्दैन रहेछ

जति नै ‘डिग्री’ हासिल गरे पनि

धर्मविना मान्छे शिष्ट हुँदैन रहेछ ।३।

सूर्यबाट जन्मेको बादलले

सूर्यलाई नै ढाक्दो रहेछ

अविवेकीहरूलाई धेरै माया गर्दा

आफै जीवन छुब्दो रहेछ ।४।

दुङ्गाबाट जन्मेको सुन्दर हीराले

दुङ्गालाई नै चिर्दो रहेछ

जन्म दिएको आफै सन्तानले

आमा-बुबालाई लखेट्दो रहेछ ।५।

सानोलाई ठूलोले खाने मत्स्यन्याय-प्रवृत्ति

प्रकृतिको अटूट नियम रहेछ

तर अचम्म लाग्छ, आखिर मान्छेले

मान्छेलाई नै खाँदो रहेछ ।६॥

नेपालभाषा

जिगु अन्तिम इच्छा

क भिक्षु अश्वघोष, संघाराम विहार

जीवनया छु ठिकाना मदु ।
सासः बन्द जुलकि प्राण वनीगु । आः
जि (८६) चे खुँद दत । मेगु ल्वे छुं
मदुसां साप त्यानु चाः घौछि सफू सोसां,
च्वसां निधौति (२ घण्टा) आराम कायमाः ।
थन चे त्यनागु जिगु न्हापांयागु अन्तिम
इच्छा-जि गनसित अन हे दाह संस्कार यायगु । आः अपोयाना
जि संघारामे च्वन्वना । अथे धयागु संघारामे सीसा बिष्णुमती
खुसीया सिथे हे उना छोयगु । जि गुबले गुबले भोते (बनेपाय)
नं चं वनाच्वना । अन सीसा अन हे दाह संस्कार यायगु ।
गुबले गुबले लुम्बिनी नं वनेगु यानाच्वना । अन सीसा अन हे
उना छोयगु । थ जिगु अन्तिम इच्छा-पत्र च्वया भिक्षु
महासंघयात लाख दाँ (एकलाख) बिया तयागु दु । जि
न्ह्याथाय् सीसां दाह संस्कार यायत व सी उइथाय् बिज्याइपि
भन्तेगुरुमा (अनगारिका) पित दक्षिणा बीत धका । लाखदां
बियातयागु निदं दइन । जात्रापात्रा यानाच्वने मागु मदु । थ
जिगु अन्तिम इच्छा खः ।

मेगु छता निता जिगु व संघारामया बारे छुं ख्य
न्ह्यथने त्यना । आः आपा धयाथै जि संघारामे च्वन्वना ।
संघाराम लिपा थ्यकं टिके जुइमा धैगु इच्छां खः । बि. सं.
२०३८ साले द्वारिकादास श्रेष्ठ व रत्नमाया शाक्य लिपा
धर्मरक्षिता गुरुमा जूम्ह निह्वेसिया दायकत्वे भिक्षु मैत्रीया
सहयोगं भिक्षु तालिम केन्द्र स्थापना जूग खः । यदं न्यादं
लिपा जिगु हे अयोग्यतां चले मजुल । १० म्ह कुलपुत्रपि
प्रव्रजितपिमध्ये दक्षिणे थकालिम्ह भिक्षु भद्रिय खः । भिक्षु
विनीत श्रीलंकाय् बना थौकन्हय् अमेरिकाय् बुद्धधर्म प्रचार
यानाच्वन । मेपि निम्ह भिक्षु उपतिस्स व आनन्द आ संघारामे
दु । उपतिस्स उत्तराधिकारी थैं जुया ज्या यानाच्वंगु दु । मेम्ह
भिक्षु आनन्द निर्वर्तमान सभासद् खः । आनन्दं सरकारपाख्ये
५ लाख दाँ अनुदान प्राप्त याना संघाराम धम्महल व भांछाघर
मरम्मत व निर्माण ज्या यानाबिल । बाँ न लात सुविधामुखी नं
जुल । मेगु इमिगु ज्या संघारामे प्रौढ बौद्ध कक्षा खोलेयाना
शनिबारपति मजिफमनिकाय या कक्षा कयाच्वंगु दु । गुबले
गुबले थ पंकितया लेखकं नं कलाश कयाच्वंगु दु । उकी
बोनाच्वपि आपा संख्या मदुसां पी.ए.च.डी. पासपि व मेपि
बुद्धिजीवि विद्यार्थीपि दु ।

भिक्षु तालिम केन्द्रे जन्म जूम्ह दक्षिणे थकालिम्ह
भिक्षु भद्रिय यले यम्पि विहारे प्रमुख जुया चं थै विहार उन्नति
जुल । बाखं कना परित्राण पाठ याना धर्मप्रचार यानाच्वंगु
दु । भिक्षु मंगल ताइवाने च्वना संस्कृत व पालि भाय्
ब्वंकाच्वंगु दु । व नेपा वक्कोपति वासः यायत गुस्मूजा धका
फिदो दाँ (रु.१०,०००/-) बियावनी । वया मातातीर्थ जग्गा
न्याना विहार दना तगु दु । अन लिपा बौद्ध परियति कक्षा चले
यायगु योजना दु हं । फिम्हमध्ये सद्वातिस्स व कोलित निम्ह
टोखाय् बुद्धभूमि नां तया विहार दय्का धर्मप्रचार यानाच्वंगु
दु ।

फिम्ह प्रव्रजित जूपिमध्ये भिक्षु सोभित गणमहाविहारया
प्रमुख जुयाच्वथैं बुराबुरी तयत सम्मान यायगु, स्कुलया गरीबपि
बिद्यार्थीपित्त छात्रवृत्ति बिया, मदेधुकुपि फुक्कं भिक्षु श्रामणेरपिनि
गुण अनुस्मरण (लुमंकेगु) आदि ज्या याना धर्मप्रचार यानाच्वंगु
संतोष जनक जू । सोभित लयल्यपति संघारामे वया दक्षिणा
दान याना गुस्मूजा यानाच्वंगुलिं हौसला बढे जुयाच्व ।

लिपा संघारामे प्रव्रजित जूपिमध्ये लिपायाम्ह भिक्षु
कोण्डन्य भृकुटीमण्डपया न्ह्योने बुद्धविहारया प्रमुख जुया सिद्धार्थ
शिशु स्कूल चलेयानाच्वन । सफूत छापे यानाच्वन । आनन्द भूमि
पत्रिकाया सम्पादक नं जुयाच्वन । कोण्डन्य जि म्ह मफुबले ऊँ
नर्सिङ्ग अस्पताले, थाइल्याण्डया अस्पताले व काठमाण्डौ मोडेल
अस्पताले वासः याका च्वनाबले मनंतुनाथे लुधंक चौबिसौ घण्टा
नापं च्वना जिगु सेवा यागु गुण जिं लोमंके फैमखु । वयात छुं ल्वे
मजुइमा, दीर्घयु जुइमा धयागु शुभकामना यानाच्वना ।

मेम्ह संघारामे जन्म जूम्ह भिक्षु संघरक्षित आनन्द
भुवन विहारया प्रमुख जुया दर्जनति संस्कृत खोले याना प्यंगु
दर्जनति धर्मया सफू च्वया छापे याना धर्मप्रचार यानाच्वंगु दु ।
दक्षिणे बालागु बुद्धधर्मया आधारभूत शिक्षा समिति दय्का
ल्यायाम्ह ल्यासेपि भाजुमयजुपित धर्म ब्वंकाच्वंगु खः । जिथाय
बरोबर वया छुं याय् मागु दुला धका न्यना च्वनी । अले जिं
किताब तयगु दराज न्याय मालाच्वंगु दु धया बले स्टीलयागु
दराज निगः न्याना हयाबिल । धया गुलि माल धयाबले
गुस्मूजा जुल धका धया मका । संघरक्षितया बालागु मेगु ज्या
खः अमृतोपदेश मासिक पत्रिका पिकया धर्मप्रचार यानाच्वंगु ।

मेम्ह संघारामे जन्म जूम्ह भिक्षु अशोक । व थौकन्हे
थानकोट जेतवन विहारया प्रमुख जुया बुरापित्त अस्थाई
प्रव्रजित याना धर्मप्रचार यानाच्वन । मेगु श्रीलंकां लिहाँ

वयाच्चपिन्त बासं च्वनेगु थाय बिया नके त्वके याना सेवा यानाच्वन । व नापं हे मेम्ह प्रवर्जित जुम्ह भिक्षु त्रिरत्न खः । व पिपरहवाय भारतया कपिल वस्तुइच्वना श्रीलंकाया तीर्थयात्री तयुगु सेवा याना धर्मप्रचार यानाच्वंगु दु । मेम्ह छम्ह दु ध्यानकुटी प्रवर्जित जूम्ह भिक्षु विशुद्धानन्द, लिपा सम्यक् सम्बोधि प्राण पुत्र नां तल । वया गनं थःगु विहार धयागु मदु । वयागु धर्मप्रचारया केन्द्र पश्चिम बेनी, बाग्लुङ्ग, तानसेन, बुटवल, पूर्व धरान स्वयम्भू विहार खः व साप जिदि स्वभावम्ह जुगुलिं गुलिस्यां मयो धयागु न्यने दु । २०६९ साले पूर्वया उर्लाबारी वर्षावास च्वन । वस्पोलयागु प्रसिद्धगु सफू निगु दु सम्यक् संस्कार व सम्यक् शिक्षा तपंगु पुस्तक । थःगु हे तालयागु । बेनिच्चंपि ल्यायम्हते योगु सफूत खः ।

थ जुल जिगु अन्तिम इच्छा व शिष्यपिनिगु परिचय । तपाइँ मधासां मपाइँया खैं धासां ज्यू, जिगु अहंकारया चिंधासां ज्यू ।

जि दकसिवे थकालिम्ह चेला भोत (बनेपा) ध्यान कुटी जन्मजुम्ह भिक्षु राहुल । व ध्यानकुटीया उत्तराधिकारी जुया फुकं मनं खना ज्या यानाच्वंगु दु । ध्यानकुटी मैत्री केन्द्र बाल आश्रम न वयागु हे जिम्मा खः । व फुकं जिम्मा कया चंगुलिं जि छु पीर मदु । वयात गुहाली बियाच्वंम्ह गौरी शङ्कर मानस्थर उपासक छम्ह दुगुलिं यक्ष अपुल ।

दकसिवे कोकालिम्ह चेला खः श्रीघः विहारे च्वंचनाबले जन्म जूम्ह भिक्षु गौतम (मगः) । जि श्रीघः विहार तोता वसेनिसे उपहार बीगु, प्रमाण-पत्र इना बीगुली सोभित व संधरक्षितपिनि प्रतिस्पर्धाय वनाच्वंगु दु । मेम्ह संधारामे जन्म जूम्ह भिक्षु मिलिन्द थौकन्हे चितवने विहार दय्का धर्मप्रचार यानाच्वन ।

आः संधाराम विहारया छत्वाचा खैं न्वयथनेगु आवश्यक खना । धर्मरक्षिता गुरुम्ह विहारया दाता खः । भिक्षु तालिम केन्द्रया बलेसिगु छैं फुकं भ्वाथः जुल । व फुकं पिया स्वतंजा याना न्हूगु पक्कीगु बालाक छैं दना नां तया बिज्यात । बीस फुट ति तःजाम्ह दनाच्वंम्ह भगवान् बुद्ध तया अलगग्हे विहार दयका बिज्यागु दु । जि संधाराम तोता श्रीघले च्वंचनाबले धर्मरक्षिता गुरुमाँन जित सःत बिज्यात । भन्तेपि थातं च्वनीपि मदुगुलिं विहार भोइसे च्वना उपासक उपासिका पि नं आपा मवल । छपि बिज्याहुँ लिपा थ्यंक संधारामे टिके जुइकथं भन्तेपि च्वनीपि नं मिले यायमाल । गुरुम्ह मदे स्वला प्यला न्वयो या खैं खः संधारामया माया वना जि च्वं वया । गुरुमाँया केहेपि कुमारीलक्ष्मी, धर्मलक्ष्मीपिसं नं जित धागु दु धर्मरक्षिता गुरुम्ह मदेधुका थन छपिसं तोते मज्यू । न्वयागु याना नं

संधाराम विहार परन्तु टिके जुइगु ज्या याना बिज्याहुँ । थ खैं भुतुली च्वना धया बिज्यागु खः । थ खैं बाँला ताल ।

धर्मरक्षिता गुरुम्ह मदेधुका न्हूगु छैं पुमंगु वसपोलपिसं सिधेका बिज्यात । छैं निर्माण ज्या सिधेकेत गुरुमाँया कायचा बीरेन्द्र शाक्यं मेहनत यानाबिज्यात । रंगरोगन तया ज्या सिधेका बिज्यात । लःया अभाव जुयाच्वंगु बीरेन्द्र शाक्यं द्युबेल हिटी पम्प तया ब्युगुलिं लःया अभाव मन्त । वस्पोलं थः गु कर्तब्य पालन याना बिज्यात धन्यवाद दु । लिपा लिपा थ्यंकं वसपोल पिनिगु सहयोग दयाच्वनी धयागु आशा दु । संधाराम लिपा थ्यंक टिके जुइगु आशा । उपासक उपासिकापि नं बढे जूथे सकस्यां अधिस्थान खः संधाराम टिके यायत भन्तेपि बलायमा व खालि मज्जूझ्मा ।

आः हानं थःगुहे खैं छत्वाचा न्वयथने त्यना । जित गुहाली बियाच्वंपि संधारामे निम्ह भिक्षुपि दु— इपि खः भिक्षु धम्मानन्द व भिक्षु दीपंकर । इमित जि हे अभिभावक जुया उपसम्पदा यानाबियागु खः । भिक्षु धम्मानन्द इयातुगु सामान ल्वययाबीगु । गुलिं इयातुगु सामान व सफू घो भोते (बनेपाय) यंका बी । जिगु कोथाय सफा नं याना बी । भिक्षु दीपंकरं जिगु चीवर तन्ना वसः हियाबी । जिगु कोठा व चःबि नं सफा यानाबी । संधारामया बिजुली, टेलिफोनया ध्यबा नं पूवनी । धर्मकीर्ति पत्रिका नं गन गन थ्यंका बिमागु खः थ्यंकाबी । सम्पादकीय, समाचार आदि सम्पादक वीर्यवती गुरुमाँयाथाय थ्यंकाबी । पत्रिकाया प्रुफ प्रेसे नं थ्यंका बी, जित यक्ष अपुल ।

संधारामे न्हियान्हिथं सन्ध्याइले ६:३० संनिसे ७:३० बजेतक बुद्धवन्दना, परित्राण-पाठ व ध्यानभावना यायगु, चिकुलाॄ ६ बजेनिसे ७ बजेतक जक जुई । कार्यक्रम सामुहिक धाःसां खुम्हमध्ये भिक्षुपि ४ म्हेसिनं जक भाग कया चंगु दु । खजा बुद्धशिक्षाकथं भिक्षुपिसं बुद्धपूजाय भाग कायगु अनिवार्य मखु । बुद्धया धापूकथं पूजा यानाच्वनेगुसिकं आचरण चहपह बालाका मतिकुरा व लोभी मज्जूझ्मु हे बुद्धपूजा खः । करणीय मैत्री सूत्र पाठ याय बले मन खूब आनन्द जू । उलिजक मखु भूतप्रेतया बिघ्नबाधा हटे जू वं । थ संधाराम धयागु सीपि मचात थुनीगु मचा गा: धाई, ग्यानापुसे च्वं धाई । जिपि भिक्षुपि च्वंवसेनिसे ग्यानापु धैगु मदु । थ करणीय मैत्री सूत्र पाठ यानागु फल खः । करणीय मैत्री सूत्र पाठ यानागुलिं ग्यानापुक म्हकसे म्हनीगु कम जुयाव । हियान्हिथं द्यने न्वयो थ सूत्र पाठ यायबले ग्यानापुक म्हकसे म्हंक वोसां, धूं भालु वया म्हंक वोसां- थ म्हनाच्वंगु धैगु चाः, अले याकनं न्वयलं चाः । न्वयाम्हसिनं थ सूत्र पाठ यासां ज्यू । थ नं जिगु अन्तिम इच्छाया खैं खः । भवतु सब्ब मंगलं ।

अनाला पुन्ही, नेसं ११३२ २०६९ भाद्र १५ गते

Religious Voracity

 Prof. Suwarna Sakya

Those who involve in religion are called religious. Service, beneficence, protection, compassion and worshipping will be religious issues while only advantageous things should never be religious. Sin is the opposite matter of religion. There's a saying ".....papasya karanam" or greed is the reason of sin. There's no question of greed becoming religious. When we try to find out the meaning of greediness, then it becomes obvious that the desire to make anything our own is avarice. Those who make everything his own that is in his reach will never care about other's welfare. In order to become religious, one should possess the feeling of equality. Sin the feeling of equality will not be there in ravenousness, there's no question of greedy people being religious.

The greed being existent in human being is human nature. A person who wants to be good tries to minimize greed to remain far from greediness and try to gain superior education through virtuous association. In practice, voracity remains mixed up and in social action. Greed also becomes a kind of custom. People want to follow practice by being religious because the outcome of sexual desire, anger and gluttony etc will be grievous in real life. Whenever we call religion, it is to be separate from sexual desire, anger and gluttony. There will be conception in any religious person that it's not possible to gain supremacy for those who regard god and Enlightenment for those who regard Nirvana.

Since greed is the most powerful object among the human nature, it'll keep on emphasizing to keep a so called religious people in its control by deviating him from matter of religion. According to status of

religious person being involved in religion, the greed too consists in him in the same ratio. Furthermore, the religious people will remain artificial religious people only in the name of religion they were drawn by the attraction of greediness. If there's no understanding in virtuousness then people will be giving streets to irreligious activity by considering greed mixed religious activity to be essential practice of life.

Since Buddha's instruction is experienced and practical, there'll be no place provided for greediness in it. Some people bring various logic by saying that greed is also a necessary thing. Even so, Buddha's teaching has remained in its place by not giving space to such logic. There are also people who say that there shouldn't be desire of avarice to stealing, lying and deceiving but it's necessary to have greed in achieving knowledge. There also people who opine that the greed of knowledge will make us achieve more knowledge and those who progress shouldn't satisfy in it, they diverge their logic by saying so and present the concept that emphasizes greed and dissatisfaction. For more knowledge, there's no need of gluttony and it's not compulsory that we should be dissatisfied for incensement of knowledge. Thus, it's not appropriate thing to operate competitive programme in religious field by creating increase of greed. To become winner in a competition is a sample of greed fascination. Moreover, to participate in the competition is to entangle into the desire of being prized and honoured. Because of greed, some tries to win in the competition in an illicit way. Some raise debate by being dissatisfied with the decision of result in competition in a chaotic way. Such type of competition will devastate peace. The violence and anarchy will take place due to greediness. The burglary and deceiving- all these kind of malevolent disposition are created because of greed. Since such programmes of competition will be the reason of

deluding religion, it would be appropriate to exhibit talent in related topic and operate the skill. It would sound far-sighted and initiating towards greed fascination if such competition is considered right as in other social programmes in Buddhist programme. Lord Buddha has said that other are jealous and covetous of the winner and looser remains being anxious. Thus, one who remains without caring the loss, and victory will leave life peacefully. It means that exhibition of competition will create suffering in human being. In Buddha's teaching, there is a mention of Eight Universe (*Asta-lok*) religion. It is essential quality for real life to keep our mind balanced by making it satisfied in accomplishment and non attainment. Hence, meanness is not given any type of place in Buddhism.

Nowadays, people can be seen so much fallen in religious feeling that some even use to say that religion has progressed due to the hungrieness: the pious feeling such as charity has been made greed-prone and the episode of charity is made underestimated. In order to get charity or donation, different allurement is shown like the name of the donator will be inscribed in inscription, they'll be felicitated in occasions etc and in this way the charity is collected. People will be ready to give money in the lure of gaining name and reverence though they have or don't have the amount. The amount that is achieved in such a way may support financially in some programme of construction etc but the sanctimonious faith cannot be gathered. It'll be like keeping the religion as a bond to collect donation in a cheap advertising way but it won't be virtuous. It is doubtful that such task will only inspire the gaudy donator making the faithful donators who come to household doorstep fade away. In ancient period too such task of keeping religious inscription and showing the feeling to having virtuous heart were conducted by being dutiful in order to inspire others in service feeling. In today's charity, the mentioning of name and inscription etc are kept forward. It's not bad to inscribe donator's name or keep inscription but the method of request and donating

have become artificial. It's necessary to keep the record of profit and expenses in a solid way. But the lure of naming will not be appropriate. There'll be dilapidation in the faith of a person who wants to donate his possessions as a secret charity by earning it in a Right Livelihood means due to this condition of donating for the name sake. Faith itself cordial, it cannot be compelling. These days, giving charity for religious purpose can be seen as the task of enticing, flattering and buttering with the view of bargaining. The donator also can be seen so much greed of name that they engrave name in small gift that'll cost a minimum amount and becomes proud of it. They let their name carved in each wings while giving a inexpensive fan too. In real faith, such show-off displays the exaggeration. The donators used to be very happy by neglecting the shame and proving themselves to be hungry of name, it becomes obvious that they're unaware of importance of charity though they've virtuous heart. In reality, it'll not be virtue only by donating. One can gain virtue by providing charity in a right place by raising faith in a right form. When we give donation to a beggar, he'll buy alcohol from that money and will create havoc in the society by drinking it. That donation will be harmful to society but it won't provide merit to the donator. They charity which is provided by the well-off people who have kept asset as preserving water in the ocean will not be proved the faithful charity because they would not care about the poor people who have daily hand-to-mouth problem. Unnecessary donation and distribution will engulf the receiver in greediness. To give concentration towards such kind of giving and taking charity will be to protect the gist of Buddhism. If we can increase the attitude of following and fostering the real religion in practice, It would raise **Dependent Origination Knowledge** and there'll be jovial-ness in respect to Buddha. Then, Buddhism will remain different from other racial religions and there'll be place to feel proud in Buddhist field in the specialty of establishment of **Four Noble Truths**.

बौद्ध गतिविधि

आनन्दकुटीमा मासिक बुद्धपूजा

१५ भाद्र, काठमाडौं । अनला पुन्हि-भाद्र पूर्णिमाका दिन आनन्द कुटी विहारमा मासिक बुद्धपूजा, धर्मदेशना, दानप्रदान तथा भोजन कार्य सम्पन्न भयो । लंकाराम चैत्य परिसरमा दीप-प्रज्वलनपछि सामूहिक रूपमा लामबद्ध भइसकेपछि कार्यवाहक विहार प्रमुख भिक्षु धर्ममूर्तिसमक्ष पंचशील-प्रार्थना गरियो र बुद्धपूजापछि भिक्षु शरणंकरले बुद्धधर्म र कर्मको महत्त्व विषयमा धर्मदेशना गर्नुभयो । त्यस दिन अमृतमानसिं बानिया परिवारद्वारा उपस्थित सम्पूर्ण भिक्षु, श्रामणेर, अनागारिका तथा उपासक-उपासिकाहरूका लागि जलपान-भोजन दान गरियो ।

बाल शिविर सम्पन्न

१६ भाद्र, काठमाडौं । बौद्ध महिला संघ, नेपालको आयोजनामा भृकुटीमण्डपस्थित बुद्धविहारमा एक दिवसिय बाल-ध्यानशिविर सम्पन्न भयो । कुल ५२ जना स्कूलका बालबालिकाहरूलाई सम्मिलित गराइएको उक्त बाल-ध्यानशिविर बाल-ध्यानाचार्य विवेक महर्जनले सञ्चालन गर्नुभयो । विशेष गरी बालबालिकाहरूलाई सानै उमेरदेखि धार्मिक संस्कार दिने उद्देश्यसहित समय समयमा बौद्ध महिला संघ नेपालले यस्तै आयामिक कार्यक्रमको आयोजना गरिरहेको छ ।

धर्मोदयसमाको साधारण समा

२३ भाद्र, कीर्तिपुर । संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविरको प्रमुख आतिथ्यमा केन्द्रीय धर्मोदय सभाको ६९ औं वार्षिक साधारण सभा कीर्तिपुरस्थित नगरमण्डप श्रीकीर्ति विहारमा सम्पन्न भयो । पञ्चशील प्रार्थना, तीनवटै यानहरूबाट मङ्गल पाठ गरी सुरु भएको सो कार्यक्रममा प्रमुख अतिथि भिक्षु अश्वघोषले कार्यक्रममा धेरै उपस्थिति देख्दा धर्मोदय सभा जीवित रहेछ भन्ने लाग्यो तर जीवित मात्र भएर हुँदैन समयसापेक्ष गतिशील पनि हुनुपर्छ भन्ने विचार व्यक्त गर्नुभयो । कार्यक्रममा पूर्व सभासद् एवं सभाका सल्लाहकार कृष्णोपाल श्रेष्ठ, धर्मोदय सभाका केन्द्रीय उपाध्यक्ष एवं पूर्व सभासद द्वय पद्मज्योति र ईन्द्र बहादुर गुरुड, महासचिव रत्नमान

शाक्यलगायतले बोल्नुभयो । कार्यक्रममा सभाका महासचिव रत्नमान शाक्यले वार्षिक प्रतिवेदन, कोषाध्यक्ष त्रिरत्न तुलाधरले लेखापरिक्षण प्रतिवेदन र आव००६८/०६९ को वासलात, सम्बन्धन प्राप्त संस्थाको तर्फबाट सुश्री वीणा कंसाकारले बौद्ध महिला संघ नेपालको प्रतिवेदन र सुरेन्द्रराज शाक्यले युवक बौद्ध मण्डलको प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुभयो । त्यसरी नै धर्मोदय सभाका ९ वटा शाखाहरूबाट समेत वार्षिक प्रतिवेदन प्रस्तुत गरियो । प्रतिवेदनहरू उपर गोविन्द चित्रकार, नरसिंहलाल चखुं, बखतबहादुर चित्रकार, लोकबहादुर शाक्य, दिलकृष्ण प्रजापति लगायतले बोल्नुभयो । धर्मोदय सभाका धर्मानुशासक फणीन्द्ररत्न वजाचार्यको समेत उपस्थिति रहेको सो कार्यक्रम वरिष्ठ उपाध्यक्ष लक्ष्मीदास मानन्धरको सभापतित्व सहसचिव अशोकनन्द वजाचार्यको धन्यवाद ज्ञापन एवं सचिव सागरमान वजाचार्यको संचालनमा सम्पन्न भयो ।

१६ औं वक्तृत्वकला सम्पन्न

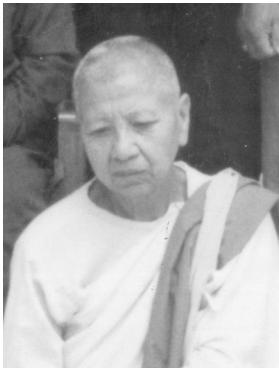
२३ भाद्र, भक्तपुर । बुद्धशिक्षा जनमानसमा प्रचारप्रसारका लागि मैत्रेय युवा संघको आयोजनामा परियति शिक्षा सदन, पाटनको १६ औं वक्तृत्वकला प्रतियोगिता अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका कार्यकारिणी सदस्य भिक्षु भद्रिय महास्थविरको प्रमुख आतिथ्यमा थुथुबही, भक्तपुरस्थित जयकीर्ति विहारमा सम्पन्न भयो । पञ्चशील प्रार्थना सँगै भिक्षु अस्सजि, अनागारिका क्षात्तिगौतमी र डा. वज्राज शाक्यको निर्णयकल्पमा डि. ए. भी. स्कूलकी सरिता भण्डारी, सुर्वज छत्रपुर विहार, लुम्बुकी सरिता महर्जन र पाटी विहार, थिमीकी दीपा प्रजापति ऋमशः प्रथम, द्वितीय र तृतीय हुन सफल भए । विजयी प्रतियोगीहरूलाई प्रमुख अतिथि भिक्षु भद्रिय महास्थविर र दाता मोतिलाल शिल्पकारले प्रमाण-पत्र एवं पुरस्कार वितरण गर्नुभयो । सो कार्यक्रममा काठमाडौं, पाटन, थिमी, बनेपा र भक्तपुरका गरी १७ जना प्रतियोगीहरूको सहभागिता रह्यो । उपासक विष्णुरत्न शाक्य लगायतको मन्त्रव्य रहेको उक्त कार्यक्रममा आर्थिक सहयोग गर्ने संघरत्न शाक्य, हैमवज्र वजाचार्य, विजय तुलाधर र इन्द्रमाया वजाचार्यलाई प्रशंसा-पत्र प्रदान गरियो । संघका अध्यक्ष तिर्थराज वजाचार्यको सभापतित्वमा सम्पन्न सो कार्यक्रममा सल्लाहकार लक्ष्मीचन्द्र वजाचार्यले

You may Visit : www.anandabhoomi.com

स्वागत मन्तव्य तथा रसना वज्राचार्य र रेणु त्वायनाले कार्यक्रम संचालन गरिन् ।

अ. चन्द्राजाणी (चैत्यमाया)को निधन

२४ भाद्र, काठमाडौं । थेरवाद बुद्धशासनमा दाता उपासिका चैत्यमायाको नाउँबाट परिचित अनागारिका चन्द्राजाणी ७७ वर्षको उमेरमा निधन हुनुभयो । विश्वशान्ति विहार निर्मितस्थल ३ रोपनी जग्गा २०४१ सालमा भिक्षुसंघलाई तथा २०४२ सालमा अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्रलाई ८ रोपनी जग्गा दान दिने दाता ललितपुरका

चैत्यमाया शाक्यले २०५६ सालमा प्रव्रजित दीक्षाप्राप्त गरी अनागारिका चन्द्राजाणी हुनुभएको थियो । विगत केही वर्षदेखि नै अस्वस्थ उहाँको नर्भिक अस्पतालमा निधन भयो । २५ गते नेपालका संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविरको उपस्थितिमा भिक्षुसंघ, श्रामणेर, अनागारिका संघ, उपासकोपासिकाहरूको उपस्थितिमा थेरवाद संस्कारअनुरूप शंखमुल श्मशान घाटमा अन्तिम संस्कार गरियो ।

बौद्धदर्शन अध्ययन समाजद्वारा विरोध

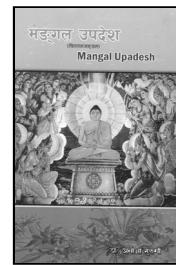
२८ भाद्र, भक्तपुर । विश्वशान्तिका नायक गौतम बुद्धको तथा विश्वका शान्तिप्रेमि जनताको आस्थामाथि ठेस पुऱ्याउने गरी अमेरिकी जुता कम्पनी 'आइकन' ले भगवान् गौतम बुद्धको तस्विर अंकित जुता उत्पादन गरेको विरोधमा वृहत्तर लुम्बिनी विकास राष्ट्रिय निर्देशक समितिका सदस्य भिक्षु कोण्डन्यको प्रमुख आतिथ्यमा बौद्ध दर्शन अध्ययन समाज भक्तपुरको कआयोजनामा क्वाठण्डौ, धर्मकीर्ति विहार (याँ बहाः) मा एक विरोध सभा सम्पन्न भयो । प्रमुख अतिथि भिक्षु कोण्डन्यले बौद्धहरू बीच एकताबद्ध हुनुपर्न खाँचो औल्याउनुहुँदै दबावमूलक कार्यक्रमसहित नेपाल सरकारलाई यथाशीघ्र आवश्यक कारवाही अगाडि बढाउन समयमै कदम चाल्नुपर्न बताउनुभयो । कार्यक्रममा भिक्षु प्रज्ञाराम, प्रा. सुर्वं शाक्य, रत्नसुन्दर शाक्य, मजदुर साप्ताहिकका सम्पादकलगायतले बोल्नुभयो भने सो कार्यक्रम समाजका अध्यक्ष बालमुकुन्द बासुकलाको सभापतित्वमा सम्पन्न भयो ।

मगर समाजको अन्तर्क्रिया

३० भाद्र, ललितपुर । नेपाल मगर बौद्ध सेवा समाज, केन्द्रीय समितिको आयोजनामा मगर समाज र बुद्धधर्म विषयक अवधारणा-पत्र एवं अन्तर्क्रिया कार्यक्रम जावलाखेलस्थित महिला विकासको भवनमा सम्पन्न भयो । भिक्षु गौतमद्वारा पञ्चशील प्रदान गरिएको सो कार्यक्रममा एम. एस. थापा मगर, गोरे बहादुर खपाङ्गी मगर, याम बहादुर बुढाथोकी मगरलगायतको उपस्थिति रहेको थियो । पूर्ण बहादुर तारामी मगर 'कोविद' र टेक बहादुर पुन मगरद्वारा छुट्टाछुट्टै रूपमा प्रस्तुत गरिएको सो अवधारणा-पत्रमाथि हिरा सिं थापा मगर र उमेश राना मगरले टिप्पणी गरे । समाजका केन्द्रीय अध्यक्ष देउ बहादुर राना मगरको सभापतित्व, सचिव मन बहादुर पुलामी मगरको स्वागत मन्तव्य एवं महासचिव इन्द्र बहादुर राना मगरको संचालनमा कार्यक्रम सम्पन्न भयो ।

महापरित्राणमा "मङ्गल उपदेश" विमोचन

३० भाद्र, बनेपा । नेपालका संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले अनागारिका डा. अनोजाद्वारा लिखित मङ्गल उपदेश पुस्तक (चिन्तनसंग्रह) महापरित्राण कार्यक्रममा पुस्तक लोकार्पण गर्नुभयो । डा. अनोजा र उनका मातापिता एवं स-परिवारद्वारा महापरित्राण आयोजना गरेको थियो । मङ्गल सूत्रअन्तर्गत ३८ वटा उत्तम मङ्गल कार्यलाई कृतिकारले व्यावहारिक ढङ्गले कथात्मक शैलीमा व्याख्यासहित पुस्तकाकार दिएकी छिन् । सुलक्षणकीर्ति विहारको प्रकाशन एवं हरिनारायण मानन्धर स-परिवार, बनेपाको आर्थिक सहयोगमा प्रकाशित २०० पृष्ठको सो पुस्तकको मूल्य रु. २०० तोकिएको छ ।

मेत्रो एफ.एम. द्वारा कोण्डन्य अभिनन्दित

१ आश्विन, काठमाडौं । संघीय तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयका सचिव शीतलबाबु रेग्मीको प्रमुख आतिथ्यमा मेट्रोएफ.एम. ९४६ मेगाहर्जको १४ औ वार्षिकोत्सव राष्ट्रिय सभागृहमा सम्पन्न भयो । काठमाडौं महानगरपालिकाद्वारा संचालित मेट्रो एफ.एम. ९४६ मेगाहर्जमा विगत लामो समयदेखि नेपाल भाषामा बुद्धधर्मसम्बन्धी कथात्मक प्रवचन दिनुभई योगदान पुऱ्याउँदै आउनुभएका व्यक्तित्व भनी अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका महासचिव भिक्षु कोण्डन्यलाई अभिनन्दन गरियो ।

काठमाडौं महानगरपालिकाका प्रमुख तथा कार्यकारी अधिकृत केदारबहादुर अधिकारीको सभापतित्वमा सम्पन्न उक्त कार्यक्रममा वक्ताहरूले एफ.एम. को उत्तरोत्तर प्रगतिको शुभकामना व्यक्त गरे । स्मरणीय रहोस् कोण्डन्य नाउँबाट मेट्रो. एफ. एम. १४६ भेगाहर्जमा दैनिक विहानी ५४५ बजे बुद्धविहार भृकुटीमण्डपबाट प्रत्यक्ष प्रवचन प्रसारण भइरहेको छ ।

बुद्धको चित्रांकित जुताको विरोध

१ आश्विन, ललितपुर । विश्वमैत्री विहारमा संक्रान्ति पर्वमा मनाइआइरहेको मासिक कार्यक्रममा अनागारिका धम्मचारीले शीलको महत्वमाथि प्रकाश पार्नुहोस् यसको आचरणबाट तृष्णा र क्लेश निवारण कार्यमा अग्रसर हुनसक्ने उपदेश गर्नुभयो । आशाकाजी महर्जनले स्वागत मन्त्रव्य दिनुभएको कार्यक्रममा गत संक्रान्तिको धर्मदेशना सुनेको आधारमा बोल्नुहोस् लक्ष्मीकुमारी महर्जनलाई पुरस्कार प्रदान गरियो ।

लोकबहादुर शाक्यले संचालन गर्नुभएको उक्त बौद्ध सभाबाट अमेरिकाको आइकन सू कम्पनीले जुतामा बुद्धको चित्र प्रयोग गरेकोमा विरोध गर्दै यसबाटे नेपाल सरकारले अमेरिकी सरकारको ध्यान आकर्षित गरी बुद्धको अपमान हुने कार्य गरेकोमा सम्बन्धित कम्पनीलाई आवश्यक कारवाही गरोस् भनेर आहवान गरेको छ । रत्न ज्योति शाक्यले धन्यवाद दिनुभएपछि पुण्यानुमोदन पाठ गरी सभा विसर्जन गरियो ।

विद्वान् मीनबहादुर शाक्यको निधन

२ आश्विन, ललितपुर । नागार्जु बौद्ध अध्ययन प्रतिष्ठानका संस्थापक अध्यक्ष बौद्ध विद्वान् मीनबहादुर शाक्यको चाकुपाटस्थित आफ्नै निवासमा निधन भयो । त्रिभुवन विश्वविद्यालयअन्तर्गत इन्जिनियरिङ क्याम्पसमा सह-प्राव्यापकको रूपमा क्रियाशील दिवंगत शाक्यले बौद्ध साहित्य, शिक्षा, दर्शनलाई अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रवर्द्धन गर्दै स्मरणीय योगदान पुऱ्याउनुभएको छ । शाक्यले शर्त हिस्ट्री अफ बुद्धिजम् इन नेपाल, द आइकोनोग्राफी अफ नेपलिज बुद्धिजम् जस्ता किताब लेख्नुभइसकेको छ भने हेमराज शाक्यद्वारा लिखित 'स्वयम्भू महाचैत्य' को अंग्रेजी अनुवाद पनि गर्नुभएको छ । विगत लामो समयदेखि क्यान्सरको ग्रस्त ६१ वर्षीय शाक्यको पार्थिव शरीर शंखमूलस्थित दीपमा

महायानी परम्परा अनुसार अन्त्येष्टि गरियो । उनका धर्मपत्नी, दुई छोरा तथा एक छोरी छन् ।

पूण्यतिथिमा मासिक भोजन

३ आश्विन, काठमाडौं ।

दिवंगत संघउपनायक आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरको पुण्यस्मृतिमा एक वर्षसम्म नियमित रूपमा मासिक धर्मकर्म गर्ने निर्णयअनुरूप बुद्धविहार भृकुटीमण्डपमा नेपालका संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविरसहित भिक्षुसंघ तथा अनागारिका संघलाई भोजदान-पूण्यकर्म सम्पन्न गरियो । उक्त दिन उपासक ज्ञानकाजी शाक्य स-परिवारको भोजन गराउनुभयो । अहिलेसम्म गत जेष्ठ १२ गते कालोपुलका जुजुभाई/मंगललक्ष्मी तुलाधर परिवार, असार ९ गते अनागारिका अनुपमा समूह, श्रावण ८ गते धर्मकीर्ति विहारका अनागारिका संघवती तथा भाद्र ९ गते पुल्चोक-ललितपुरका टेकबहादुर/यशोधरा अधिकारी परिवारले दिवंगत भन्तेको पुण्यस्मृतिमा भोजनदान गराउनुभयो । यसरी नै 'आचार्य भिक्षु कुमारकश्यप धार्मिक कोष' का लागि भनी भुनी मानस्थर, लाजिम्पाटबाट रु.५,०००-, रुद्रबहादुर खड्गी, चसानबाट रु. ५०००- र पूर्णदेवी मानस्थर, रक्तकालीबाट रु. ५००- आर्थिक सहयोग प्राप्त भएको छ ।

आनन्दकुटीमा निःशुल्क आँखा शिविर

६ आश्विन, स्वयम्भू । आनन्दकुटी विहारको प्राङ्गणमा विहारकै परियति शिक्षा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको समूह अमृत बौद्ध परियति परिवारबाट आयोजना गरिएको निःशुल्क आँखा शिविर उल्लेखनीय जनसहभागिताबीच सम्पन्न भयो । धार्मिक एवं सामाजिक कार्यमा सकदो योगदान पुऱ्याउने उद्देश्यले आयोजित आँखा शिविर संचालनार्थ युथ आई सर्भिसबाट डाक्टर एवं स्वयंसेवकहरूले सहयोग गर्नुभएको सो शिविरमा आँखाको समस्या भएका विरामीहरूलाई आवश्यकता अनुसार निःशुल्क औषधि वितरण गरियो ।

करुणा बौद्ध संघको विज्ञप्ति

६ आश्विन, तानसेन । विश्वका ६ वटै महादेशका राष्ट्रहरूका २ अरबभन्दा बढी मानिसहरूले विश्वशान्तिका नायक भगवान् बुद्धका अनुयायी बनी आस्था एवं श्रद्धा व्यक्त

गरिरहेका बेला युएस.ए. को अमेरिकन आइकन शु कम्पनीले उत्पादन गरेको जुतामा भगवान् बुद्धको वित्रांकित गरी गैर जिम्मेवारी, अविवेकपूर्ण, अशोभनीय, घोर आपत्तिजनक कार्य गरेकोमा विश्वका सम्पूर्ण बौद्ध धर्मावलम्बीसित क्षमायाचना गर्नु पर्दछ । यो निन्दनीय कार्यले भगवान् बुद्ध, बुद्धधर्म र आदर्शलाई अपमान गर्नुको साथै विश्वका अरबौं बौद्ध धर्मावलम्बी एवं अनुयायीहरूको हृदयमा टूलो आघात पुन्याएको भनी करुणा बौद्ध संघ, बुद्धविहार होलाङ्गुदी तानसेन परिवारले विज्ञाप्ति जारी गरेको छ ।

बुद्ध अंकित जुता-विज्ञापन हटाइयो

७ आश्विन, काठमाडौं । नेपाल सरकारको कूटनीतिक प्रयासपछि अमेरिकाको कलालिफोर्नियास्थित 'आइकन सुज एन्ड ह्यान्डब्याग कम्पनी' ले विश्वशान्तिका नायक बुद्धको तस्विर अंकित जुतासम्बन्धी सूचना आफ्नो आधिकारिक वेबसाइटबाट हटाइएको परराष्ट्र मन्त्रालयले जनाएको छ ।

बुद्धको तस्विर अंकित जुताबारे विभिन्न सोसियल मिडियामा सार्वजनिक भएपछि नेपालका विभिन्न बौद्ध संघसंस्थालगायत राजनीतिक पार्टीहरूले समेत यसको विरोध गरेका थिए । चाँतिरबाट दबाब आएपछि परराष्ट्र मन्त्रालयले अमेरिकाको वासिङ्टन डिसीस्थित नेपाली दूतावासलाई बुद्धको तस्विर अंकित जुताको उत्पादन तथा विक्रीवितरणबारे बुझ निर्शान दिएको थियो । दूतावासको आग्रहपछि कम्पनीले बुद्धको तस्विर अंकित जुतासम्बन्धी जानकारी आफ्नो अधिकारिक वेबसाइटबाट हटाएको थियो ।

कम्पनीले गौतम बुद्धको तस्विर अंकित जुताको तस्विर र सूचना आफ्नो वेबसाइटबाट हटाएको जानकारी

गराए पनि उत्पादन तथा विक्रीवितरण रोके/नरोकेको सम्बन्धमा भने कुनै जानकारी दिएको छैन । (श्रोत नं AC/141-00/120 श्री नेकपा. एमाले उपत्यका समन्वय कमिटीलाई परराष्ट्र मन्त्रालयले ७५६०६९ मा पत्राचार गरेअनुरूप)

मिक्षु महासंघलाई अभिनन्दन

१० आश्विन, स्वयम्भू । नेपालका संघउपनायक मिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको अध्यक्षतामा नवगठित अखिल नेपाल मिक्षु महासंघका सम्पूर्ण पदाधिकारीहरूलाई एक समारोहबीच अभिनन्दन गरियो । विज्ञान प्रविधि तथा वातावरण मन्त्री डा. केशवमान शाक्यको प्रमुख आतिथ्यमा बुद्धविज्ञानागरण समिति, आनन्दमुवन विहारले आयोजना गरेको छ । प्रमुख अतिथि डा. केशवमान शाक्य, मिक्षु महासंघका महासचिव मिक्षु कोण्डन्यलगायतले बोल्दुभएको सो कार्यक्रम समितिका अध्यक्ष मिक्षु संघरक्षितको अध्यक्षतामा सम्पन्न भयो । समितिका उपाध्यक्ष विद्यासागर तुलाधरबाट स्वागत मन्तव्य एवं महासचिव विजयरत्न तुलाधरले साधुवाद ज्ञापन गर्नुभयो । मिक्षु महासंघको लागि तथा प्रत्येक पदाधिकारीहरूका लागि अभिनन्द-पत्रको व्यवस्था गरिएको थियो ।

दिवंगत उपासक सानुरत्न स्थापितको पुण्यस्मृतिमा सम्बद्ध परिवारद्वारा संस्थापित सानुरत्न स्थापित स्मृति धार्मिक पुरस्कार पद्मचैत्य विहार, बुटवलका श्रामणेर कोविदो तथा पद्मकीर्ति विहार, काठमाडौंका अनागारिका ध्यानवतीलाई जनही रु. ५०००- सहित छात्रवृत्ति-पुरस्कार प्रदान गरियो । मिक्षु संघरक्षित स्थविरको शुभजन्मोत्सव कार्यक्रममा उपस्थित मिक्षु संघ, श्रामणेर तथा अनागारिका तथा उपासकोपासिकाहरूलाई भोजनको व्यवस्था गरिएको थियो ।

बधाईसहित मैत्रीपूर्ण शुभकामना !

लुम्बिनी विकास कोषको गरिमामय उपाध्यक्ष पदमा पुनर्नियुक्त हुनुभएका आचार्य कर्मा सांगबो लामा गुरुको कार्यकाल पूर्ण रूपमा सफल होस् भनी बधाईसहित मैत्रीपूर्ण शुभकामना !

क्यानन बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.

सानो भन्यांग, स्वयम्भू-१५, काठमाडौं, फोन नं. ४२८८८६८, Email : canon_se@email.com

अनिन्जनवत् संखारा
सुगतिसहित निर्वाण कामना

बुदि

वि.सं. २००७ माघ ६

मदुगु दिं

वि.सं. २०६९ आश्विन ३

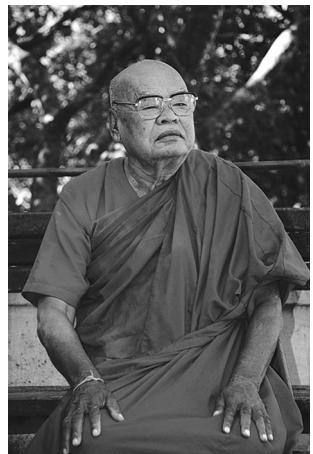
बुद्धधर्म अध्यापनलिसें च्वसा ख्यलय ख्याति प्राप्तम्ह छम्ह स्यल्लाम्ह विद्वत् बौद्ध व्यक्तित्व मीनबहादुर शाक्य मत्यवं दिवंगत जूँगु सम्बद्ध सकल धार्मिक ख्यःया लागी धर्मसंवेगदायी समाचार जुल । दिवंगत वसपोलया सुगतिलिसें निर्वाण कामना यासे दुःखंकःपिं सकल छेंजःपिसं धैर्यधारण याये फयेमा धका आशिका याना ।

आनन्द कुटी विहार संस्था
बुद्धविहार भृकुटीमण्डप

आनन्दभूमि परिवार
थेरवाद फाउण्डेशन नेपाल

कुमार भन्ते स्मृति ग्रन्थ प्रकाशन हुने

गत २०६८ फागुन १४ का दिन दिवंगत नेपालका एकमात्र त्रिपिटकाचार्य ऐतिहासिक भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरको बुद्धशासनिकलगायत समग्र योगदानलाई समेटी “स्मृति ग्रन्थ (लुमन्ति-पुथि)” प्रकाशन गरिने भएकोले दिवंगत महास्थविर भन्तेको जीवनीसित सम्बद्ध बुद्धशासनिक, ऐतिहासिक, धार्मिक, सामाजिक शैक्षिक भाषिक आदिका बारेमा लेख-रचना संप्रेषण गर्नुहुन हार्दिक अनुरोध गरिन्छ । सम्बन्धित-पत्र, फोटोग्राफी समेत प्रकाशन-हेतु संप्रेषणका लागि अनुरोध गरिन्छ । २०६९ श्रावणको पहिलो सप्ताहभित्र ६ महिने पुण्यतिथिमा ग्रन्थ प्रकाशन हुने भनी जानकारी गराएका थिएँ तर वार्षिक पुण्यतिथिमा मात्र स्मृति ग्रन्थ प्रकाशन गर्ने निर्णय भएकोले पुनः २०६९ पुष मसान्तभित्र प्राप्त हुने लेख-रचना-सामाग्रीलाई स्मृति ग्रन्थमा समेटिने जानकारी गराईन्छ ।

आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप धार्मिक कोष

बुद्धविहार, भृकुटीमण्डप, फोन: ४२२६७०२

kumarbhante@gmail.com; gkondanya@gmail.com